

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA**

**RIMA MAČIŪNIENĖ
EUROPOS SAJUNGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS**

**LIETUVOS INTEGRACIJOS POLITIKA Į NAUJĄJĄ EUROPOS SAJUNGOS
CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ VALDYMO STRATEGIJĄ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas prof.Vygandas Paulikas

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	3
I. CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ RIZIKOS VALDYMAS LIETUVOJE 1991– 2000 M.	7
II. CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ KLASIFIKACIJOS PALYGINAMOJI APŽVALGA.....	13
III. LIETUVOS INTEGRACIJOS Į NAUJĄJĄ EUROPOS SĄJUNGOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ VALDYMO STRATEGIJĄ RAIDA	19
IV. PROFESIONALIŲ CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ RIZIKOS VALDYTOJŲ LIETUVOS ĮMONĖSE KOMPETENCIJA ĮGYVENDINANT REACH REGLAMENTĄ.....	30
V. EUROPOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ AGENTŪRA.....	37
VI. EUROPOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ AGENTŪROS UŽDAVINIAI	38
VII. EUROPOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ AGENTŪROS ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA.....	39
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	39
SANTRAUKA (LIETUVIŲ KALBA)	41
SANTRAUKA (ANGLŲ KALBA).....	42
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	43
PRIEDAI	46

ĮVADAS

Temos aktualumas

Nepaprastai staigus cheminių medžiagų, tarp jų ir farmacinių preparatų, prieinamumo ir panaudojimo padidėjimas per pastaruosius kelis dešimtmečius nulėmė vis didėjantį ne tik aplinkos apsaugos, medicinos darbuotojų, bet ir visuomenės bei įvairių valdžios institucijų susirūpinimą šių cheminių medžiagų poveikio keliama rizika aplinkai ir žmonių sveikatai. Nors cheminės medžiagos paprastai asocijuojasi su mokslinėmis laboratorijomis, jos mus supa kiekviename žingsnyje, pradedant rytiniu dantų valymu ir baigiant žaislais, su kuriais žaidžia vaikai.

Dešimtys tūkstančių žmogaus sukurtų cheminių medžiagų šiuo metu plačiai naudojamos visame pasaulyje, ir kiekvienais metais rinkoje atsiranda 1–2 tūkstančiai naujų cheminių medžiagų. Europos Sąjungos rinkoje yra apie 100 tūkst. įvairių cheminių medžiagų, su tūkstančiais jų susiduriame kasdien. Europos Sąjungos valstybėse gali būti apie milijoną komercinių produktų, kurie yra cheminių medžiagų mišiniai, o trečdalis iš jų sudėtis keičiasi kasmet¹. Panaši situacija yra ir Lietuvoje. Net ir mažai išsivysčiusiuose regionuose didėja žemės ūkio chemikalų (pesticidų ir trąšų), pagrindinių pramonės cheminių medžiagų, ypač mažose namudinės pramonės įmonėse, buitinės chemijos ir kitų komercinių produktų, taip pat ir farmacinių preparatų naudojimas.

Nėra žinoma globalinių apsinuodijimų pavyzdžių. Galima spekuliuoti faktu, kad iki pusės milijono žmonių kiekvienais metais miršta nuo įvairių apsinuodijimų, tarp jų ir sukeltų natūralių toksinų. Pasaulio sveikatos organizacijos negalutiniais duomenimis, apsinuodijimų pesticidais, kurie ypač dažnai registruojami besivystančiose šalyse, atvejų skaičius per paskutiniuosius 10 metų padvigubėjo (Mačiūnas E. Mačiūnienė R., 2005), tačiau kiekvienais metais įvykusių incidentų skaičius pasaulyje ir registruotų atvejų pažeidimų intensyvumas yra nežinomas. Paskaičiuota, kad 1982 metais, kai besivystančiose šalyse buvo sunaudota tik 15 proc. visų pasaulyje naudojamų pesticidų, daugiau kaip 50 proc. visų apsinuodijimų pesticidais dažniausiai dėl netinkamo cheminių medžiagų naudojimo buvo registruojama būtent šiose šalyse (Mačiūnas E. Mačiūnienė R., 2005). Didžiųjų su cheminėmis medžiagomis susijusių incidentų, t.y. incidentų, galėjusių sukelti mirtį, dažnumas pasaulyje per paskutiniuosius du dešimtmečius padvigubėjo. Todėl pagrįstai didėja susirūpinimas dėl lėtinio natūraliai susidaranciu toksinų medžiagų ir žmogaus sukurtų cheminių medžiagų bei atliekų poveikio galimų pasekmių aplinkai

---

¹ Mačiūnas E., Mačiūnienė R., Majus S., Juozulynas A. Aplinkos sveikata. Nuodingosios medžiagos. Monografija, Vilnius, 2005.

ir žmonių sveikatai. Šalia viso kito, ir naminių gyvūnų apsinuodijimai yra atskirų šalių susirūpinimo priežastis dėl jų ekonominio poveikio gyvulininkystei.

Iki 2006 m. gruodžio 18 d., kai buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH) (Kruopienė J. Vaitiekūnienė, 2001), Europos Sąjungoje cheminių medžiagų poveikio aplinkai ir sveikatai rizika vis dar nebuvo visuotinai pripažinta, nors kai kuriose šalyse, taip pat ir Lietuvoje, buvo kuriama pavojingų cheminių medžiagų kontrolės sistema, įtraukianti valdžios institucijas į pavojingų cheminių medžiagų rizikos prevenciją ir kontrolę. REACH – nauja pavojingų cheminių medžiagų kontrolės sistema ir svarbus cheminės saugos elementas. REACH ištakos yra Europos Komisijos 2001 m. parengta Baltoji knyga. Ateities cheminių medžiagų politikos strategija (Kruopienė J. Vaitiekūnienė, 2001). Joje išdėstytas naujas požiūris į Europos Sąjungos cheminių medžiagų politiką, kuria būtų siekiama užtikrinti:

- tinkamą žmogaus sveikatos ir aplinkos apsaugą,
- Europos Sąjungos chemijos pramonės vystymosi, konkurencingumo ir inovacijų skatinimą,
- informacijos apie chemines medžiagas ir preparatus skaidrumą ir atvirumą.

Įsigaliojus REACH, 2007 m. Helsinkyje, Suomijoje, buvo įsteigta nauja Europos cheminių medžiagų agentūra. Europos cheminių medžiagų agentūra iš esmės pakeitė Europos aplinkos apsaugos agentūros funkcijas ir administravimą cheminių medžiagų valdymo srityje, o reglamentas, kurio nuostatos yra privalomos visoms Europos Sąjungos valstybėms, tarp jų ir Lietuvai, reikalauja rasti geriausias pavojingų cheminių medžiagų rizikos aplinkai, sveikatai bei gyvybei pašalinimo ar išvengimo priemones ir valstybinius sprendimus. Cheminės saugos problemoms iš esmės spręsti Lietuvoje būtina labai greitai ir detalai nustatyti viešojo administravimo veiksmų algoritmus. Akivaizdu, kad tai reikalauja ir teisinio, ir viešojo administravimo, ir aplinkos apsaugos, ir visuomenės sveikatos priežiūros išmanymo. Pavojingų aplinkos veiksnių poveikio mechanizmai dažniausiai yra kompleksinio pobūdžio. Praktinė patirtis rodo, kad tokio poveikio pasekmių galima išvengti ar jų poveikį sumažinti tik sistemingai veikiant ir bendrai dirbant su valdžios ir suinteresuotomis įmonėmis.

Mokslinės studijos, atliktos naujo Europos Sąjungos teisyno reikalavimų įgyvendinimo trūkumams nustatyti, parodė, kaip pereinamuoju laikotarpiu Lietuvos įmonėse buvo tvarkomos cheminės medžiagos, kokie buvo pasiekimai ir sunkumai, ateities perspektyvos². Akcentuojant stambių pramonės įmonių atsakomybę už chemikalų keliamą riziką valdymo svarbą, buvo pabrėžiamas visų rinkos dalyvių bendradarbiavimo būtinumas, keitimasis informacija,

---

² Kruopienė J., Vaitiekūnienė J. Cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymas Lietuvos įmonėse // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. 2001. Nr.4(18).

atsakomybė už veiksmus. Studijų rezultatai parodė, kad Lietuvos chemijos pramonė yra palyginti negausi ir nestipri. Tačiau su Vakarų Europos šalimis prekiaujančios įmonės privalėjo laikytis Europos Sąjungos cheminių medžiagų ir preparatų valdymo teisinių reikalavimų srityje anksčiau, negu šie aktai tapo Lietuvos nacionalinės teisės dalimi. Įmonės, kurių veikla siejosi tik su vietine rinka, sunkiai diegė naujus Europos Sąjungos teisinius reikalavimus: naudojosi nepatikima informacija apie gaunamas žaliavas, jų chemines savybes, nekreipė pakankamai dėmesio į perkamų medžiagų galimą žalingą poveikį ir vartotojams, ir aplinkai. Dirbantys su cheminėmis medžiagomis asmenys nevykdė savo tiesioginių pareigų: netinkamai elgėsi su chemikalais darbo procesuose (gamyba, transportavimas, sandėliavimas ir kt.), netaikė būtinų saugos priemonių atsižvelgiant į cheminių medžiagų savybes, atliktą rizikos vertinimą tikslu apsaugoti nuo galimo pavojaus žmogų ir aplinką, neinformavo tolesnių vartotojų apie galimą pavojaus riziką netinkamai naudojant cheminę medžiagą.

Atliktos studijos parodė darniųjų teisės aktų reikalavimų įdiegimo spragas ir trūkumus, tačiau jose neatsižvelgta į Europos Sąjungos teisyno keitimus, inicijuotus Europos Sąjungos Jungtinių tyrimų centro atliktų cheminių medžiagų poveikio žmogui ir aplinkai tyrimų, kuriuose ypač daug dėmesio buvo skiriama cheminių medžiagų toksikologiniam ir ekotoksikologiniam poveikiui žmogui ir aplinkai.

Vertinant skiriamą Europos Sąjungos dėmesį cheminių medžiagų vadybos teisei bazei, kyla klausimas, kodėl taip aktyviai vykdoma veikla, reikalaujanti bilijoninių investicijų ir formuojanti veiklos su cheminėmis medžiagomis naujus draudimų ir ribojimų teisynus. Neginčijama tiesa, kad cheminių medžiagų kiekis aplinkoje nuolat didėja. Formuojant žmonių gerovės sąlygas daug įvairių cheminių junginių patenka į ekosistemą ir tiesiogiai ar netiesiogiai veikia žmones. Dar šiandien, trečiojo tūkstantmečio pradžioje, mes stovime kelio, apsaugančio nuo žalingų cheminių medžiagų poveikio, pradžioje. Nors šios problemos aktualumas buvo išskeltas praėjusio tūkstantmečio pabaigoje, priimtinas sprendimas buvo pasiūlytas tik 2001 m.

JAV Nacionalinė mokslinių tyrimų taryba 1984 metais paskaičiavo, kad „minimalūs“ toksiškumo duomenys yra surinkti tik apie penktadalį visų JAV dideliais kiekiais gaminamų cheminių medžiagų (Finn Pedersen, Jack de Bruijn, 2003). Išsami Europos Bendrijoje 1990 metais atlikta cheminių medžiagų kontrolės analizė parodė, kad lygiai taip pat trūksta informacijos apie esančių cheminių medžiagų naudojimą ir toksiškumą (Haigh ir Baillie, 1992). Haigh ir Baillie smulkiai aprašė informacijos apie tolesnį naudojimą trūkumo problemą. Šios problemos egzistavimą ir kitose šalyse parodė 1996 metais atlikta tarptautinė cheminių medžiagų rizikos vertinimo apžvalga (Van Leeuwen ir kt., 1996). Europos cheminių medžiagų biuro atlikta išsami analizė (Allanou ir kt., 1999) leido padaryti išvadą, kad trūksta informacijos apie dideliais kiekiais gaminamas chemines medžiagas: tik apie 14 proc. iš Europos Sąjungoje esančių

cheminių medžiagų buvo surinkti duomenys, atitinkantys bazinio rinkinio lygį (direktyva 67/548/EEB, VIIA priedas), 65 proc. buvo mažesnės apimtys už bazinio rinkinio lygį, o apie 21 proc. medžiagų iš viso nebuvo jokių duomenų³. Pažangos nebuvimas viešai pateikiant informaciją sąlygojo įvairių iniciatyvų atsiradimą, kai kurios iš jų buvo savanoriškos (pvz., JAV Didelių gamybos apimčių iššūkio programa), kai kurios buvo reglamentuojančios (Europos Sąjungos Esančių medžiagų reglamentas (EEB) Nr. 793/93), o kai kurios – horizontalaus lygmens (Esančių medžiagų programa OECD). Duomenų apie kenksmingas cheminių medžiagų savybes trūkumas tapo varomąja naujos Europos Sąjungos cheminių medžiagų politikos plėtojimo jėga.

Galima teigti, kad mokslinių tyrimų Europos cheminių medžiagų agentūros funkcijoms ir administravimo gebėjimams įvertinti nėra, nes tai nulemia objektyvios priežastys – labai trumpas agentūros veiklos laikas ir jos steigimosi stadija. Vis tik negalima atmesti to, kad Jungtinių tyrimų centro Europos cheminių medžiagų biuras padėjo pagrindus REACH reglamentui, t.y. Europos cheminių medžiagų agentūros steigimui. Europos cheminių medžiagų biuras tiekė mokslinę ir techninę pagalbą plėtojant ir naudojant Europos Sąjungos cheminių medžiagų politiką su aplinkos ir įmonių pavojingomis medžiagomis, klasifikacija, ženklinimu ir cheminių medžiagų rizikos vertinimu žmonėms ir aplinkai. Įsigaliojus REACH reglamentui, jis privalo būti taikomas visose Europos Sąjungos šalyse tiesiogiai tuo pačiu metu (t.y. nėra pereinamojo periodo), o Lietuvoje cheminių medžiagų ir preparatų, tarp jų pavojingų cheminių medžiagų, sauga aplinkai ir sveikatai praktiškai nenagrinėta.

Darbo tikslas. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų valdymo, siekiant sumažinti jų riziką sveikatai ir aplinkai, 1991–2009 m. sisteminė analizė ir Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos cheminių medžiagų valdymo teisinių pagrindų lyginamoji analizė ir profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos Lietuvos įmonėse, atsižvelgiant į REACH reglamento reikalavimus, analizė.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. Pateikti cheminių medžiagų rizikos valdymo Lietuvoje trumpą istorinę apžvalgą.
2. Aprašyti naujosios cheminių medžiagų valdymo politikos (REACH) kūrimo aspektus bei Europos cheminių medžiagų agentūros steigimo priežastis.
3. Nustatyti profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų Lietuvos įmonėse kompetenciją įgyvendinant REACH reglamentą.

---

³ Finn Pedersen, Jack de Bruijn, Sharon Munn and Kees van Leeuwen. Assessment of additional testing needs under REACH Effects of (Q)SARS, risk based testing and voluntary industry initiatives. European Commission Directorate General JRC Jodint Research Centre Institute for Health and Consumer Protection, 2003.

4. Pateikti pasiūlymus dėl ateities cheminių medžiagų rizikos valdymo teisinio reglamentavimo perspektyvų.

Darbe keliama **hipotezė**: įsigaliojus naujam Europos Sąjungos cheminių medžiagų valdymo politikai (REACH), Lietuva praranda savarankiškumą sprendžiant aktualias cheminių medžiagų rizikos mažinimo problemas.

Tyrimo objektas – teisės aktai ir kiti dokumentai, reglamentuojantys cheminių medžiagų valdymą, Europos Sąjungoje ir Lietuvoje bei profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencija Lietuvos įmonėse, 2007 m. atliekant vienmomentinį anketinį tyrimą, apklausiant 193 Lietuvos įmonėse dirbančius profesionalius cheminių medžiagų rizikos valdytojus.

Šiame darbe naudojami **metodai**: lyginamasis istorinis metodas, teisės aktų reikalavimų lyginamoji analizė ir reikalavimų įgyvendinimo rezultatų vertinimas, dokumentų analizė, literatūros analizė, anketinė apklausa, asmeninė patirtis atstovaujant Lietuvos Respublikai Europos Komisijos Aplinkos Generalinio Direktorato REACH įgyvendinimo techninių dokumentų rengimo (RIP) bei Nanodalelių ir nanotechnologijų reglamentavimo darbo grupėse bei Europos cheminių medžiagų agentūros Visuomenės informavimo dėl cheminių medžiagų keliamo pavojaus tinklo (RCN) sukūrimo darbo grupėje.

I. CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ RIZIKOS VALDYMAS LIETUVOJE 1991–2000 m.

Lietuvoje chemijos pramonė pradėjo vystytis XIX amžiuje. Pradinė jos produkcija buvo dažai ir lakai, įvairios druskos, vaistai, kosmetikos produktai. Daugumoje tai buvo mažos įmonės. Klaipėdos superfosfato fabrikas „Union“ buvo pastatytas 1869 m. ir tai buvo didesnių įmonių atsiradimo pradžia. 1900 m. Lietuvoje chemijos pramonė buvo menka, jos gaminių asortimentas labai nedidelis, tačiau 1908 m. Lietuvoje (be Klaipėdos) jau buvo 28 pramonės įmonės. Klaipėdos krašte 1907 m. veikė 11 chemijos pramonės įmonių. 1912 m. Vilniaus krašte buvo 64, Kauno – 21, Klaipėdos – 193 chemijos pramonės įmonės. 1919–1922 m. Lietuvoje buvo naujai įsteigta 11 chemijos pramonės įmonių, 1929 m. jų buvo 31, 1939 m. – 57⁴. Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje buvo pastatyta daug stambių chemijos pramonės įmonių: Vilniaus plastmasių gamykla, Kėdainių chemijos kombinatas, Jonavos azotinių trąšų gamykla, o 1980 m. pradėjo veikti dar vienas chemijos pramonės gigantas – Mažeikių naftos perdirbimo įmonė. Po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dauguma chemijos pramonės įmonių sugebėjo prisitaikyti prie naujų rinkos sąlygų ir po tam tikro nuopuolio palaipsniui didina gamybos

---

⁴ Nacionalinė cheminių medžiagų valdymo apžvalga, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija, Vilnius, 1997.

apimtis. Ši trumpa istorinė apžvalga kaip tik ir patvirtina, kad Lietuvoje buvo ir yra svarbūs cheminių medžiagų ir preparatų tiekimo rinkai ir kiti jų tvarkymo reikalavimai, siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką nuo cheminių medžiagų ir preparatų poveikio ar kitų padarinių.

1990 metais Lietuvai atkūrus nepriklausomybę prasidėjo visų gyvenimo sričių kaita, kuri neaplenkė ir cheminių medžiagų ir preparatų gamybos, naudojimo gamyboje, tiekimo rinkai ir vartojimo teisinio reglamentavimo. Nuo 1990 m. kovo 11 d. iki 2002 m. sausio 1 d.⁵ buvo pereinamasis periodas, kai buvo palikti galioti dokumentai, priimti iki nepriklausomybės paskelbimo datos, ir jau pradėjo veikti nauji dokumentai, patvirtinti nepriklausomos Lietuvos Respublikos valstybinės valdžios institucijų. Analizuojant nepriklausomos Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų valdymo raidą, akivaizdžiai matosi, kad teisė turinio prasme yra nuolat kintantis procesas ir didžiausi pokyčiai yra esmėje.

Pereinamojo periodo pradžioje cheminių medžiagų valdymas turėjo ypatybę – reglamentavimo akcentas buvo cheminių medžiagų ir preparatų gamyba ir naudojimas gamyboje, tačiau tiekimo rinkai ir vartojimo teisinio reglamentavimo iš esmės nebuvo. Pavyzdžiui, Sveikatos apsaugos įstatymo 35 straipsnis nurodė, kad „Radioaktyvinės medžiagos, jonizuojančiojo spinduliavimo šaltiniai, nuodingosios ir stipriai veikiančios medžiagos gaminamos, naudojamos, laikomos, transportuojamos ir sunaikinamos, prižiūrint sanitarijos ir epidemiologijos tarnybos organams ir įstaigoms“⁶. Cheminių medžiagų valdymo reglamentavimas buvo pradėtas koreguoti 1992 metais, kai buvo priimtas Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas⁷, kuriame jau buvo atskiras 20 straipsnis – Pavojingų cheminių medžiagų gamyba ir naudojimas, o vartotojo sveikatos apsaugos įstatyminės bazės kūrimas prasidėjo nuo Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo ir jo 33 straipsnyje pateiktų reikalavimų „Žaliavos, technika, įranga, statybinės medžiagos, gyvenamųjų patalpų interjero elementai, maistas, jo pakuotė, tara bei kitos prekės, geriamasis vanduo neturi sukelti jokios rizikos sveikatai arba gali kelti jai tik minimalią riziką. Darbo, gyvenamosios bei gamtinės aplinkos, ūkinės ar kitokios veiklos, vartojimui skirtų produktų nekenksmingumo ir nepavojingumo sveikatai reikalavimus ir rodiklius nustato Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros standartizacijos norminiai dokumentai, kuriuos rengia ir tvirtina Sveikatos

---

⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. kovo 2 d. įsakymas Nr. 152 „Dėl sveikatos apsaugos ministro 2000 05 03 įsakymo Nr. 241 „Dėl poįstatyminių norminių teisės aktų, priimtų iki 1990 m. kovo 11 d. ir kurių galiojimas laikinai pratęsiamas, sąrašo patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2001, Nr. 22-744.

⁶ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos įstatymo išgaliojimo įstatymo“ // Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1233.

⁷ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 5-75.

ministerija⁸. Tai buvo ypatingai svarbus pokytis, nes laisvėjant rinkai į Lietuvą plūstelėjo daugybė neaiškios kilmės ir kokybės chemijos gaminių.

Igyvendinant pavojingų cheminių medžiagų valdymą, jau nuo 1991 m. kompetenciją šioje srityje deklaruoja 5 Lietuvos Respublikos ministerijos: Aplinkos ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Susisiekimo ministerija, Ūkio ministerija ir Žemės ūkio ministerija.

Aplinkos ministerija nustato pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų apskaitos ir saugojimo reikalavimus, atlieka jų tvarkymo valstybinę kontrolę, rengia nacionalinių teisės aktų, kurių reikia REACH reglamentui įgyvendinti, projektus, dalyvauja rengiant Europos Bendrijos REACH reglamento įgyvendinamuosius teisės aktus, nustatančius bendruosius cheminių medžiagų gamybos, tiekimo rinkai ar naudojimo, preparatų tiekimo rinkai reikalavimus.

Sveikatos apsaugos ministerija nustato pavojingų cheminių medžiagų, preparatų ir gaminių gamybos, tiekimo rinkai ir naudojimo apribojimus, cheminių medžiagų rizikos žmonių sveikatai vertinimo ir saugos duomenų lapų sudarymo ir pateikimo naudotojams reikalavimus.⁹

Susisiekimo ministerija koordinuoja pavojingų krovinių pervežimą. Reikia pabrėžti, kad *pavojingų krovinių klasės neatitinka pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų kategorijų*. Kalbant apie pavojingas medžiagas, *tai yra visiškai atskiras atvejis, neturintis beveik nieko bendro su pavojingas medžiagas reglamentuojančių teisės aktų reguliavimo sfera*. Tačiau *pavojingi kroviniai kaip atskiras atvejis egzistuoja labai apibrėžtą laiko tarpą – tik tol, kol pakraunami, gabenami ir iškraunami*.

Ūkio ministerija valdo dvigubo panaudojimo cheminių medžiagų importą, tranzitą, eksportą, koordinuoja cheminio ginklo uždraudimo konvencijos įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje. Nuodingųjų cheminių medžiagų bei jų pirmtakų 1, 2 ir 3 grupių sąrašai, į kuriuos įtrauktos 43 nuodingosios medžiagos, buvo patvirtinti Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymu^{10 11 12}.

---

⁸ Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231.

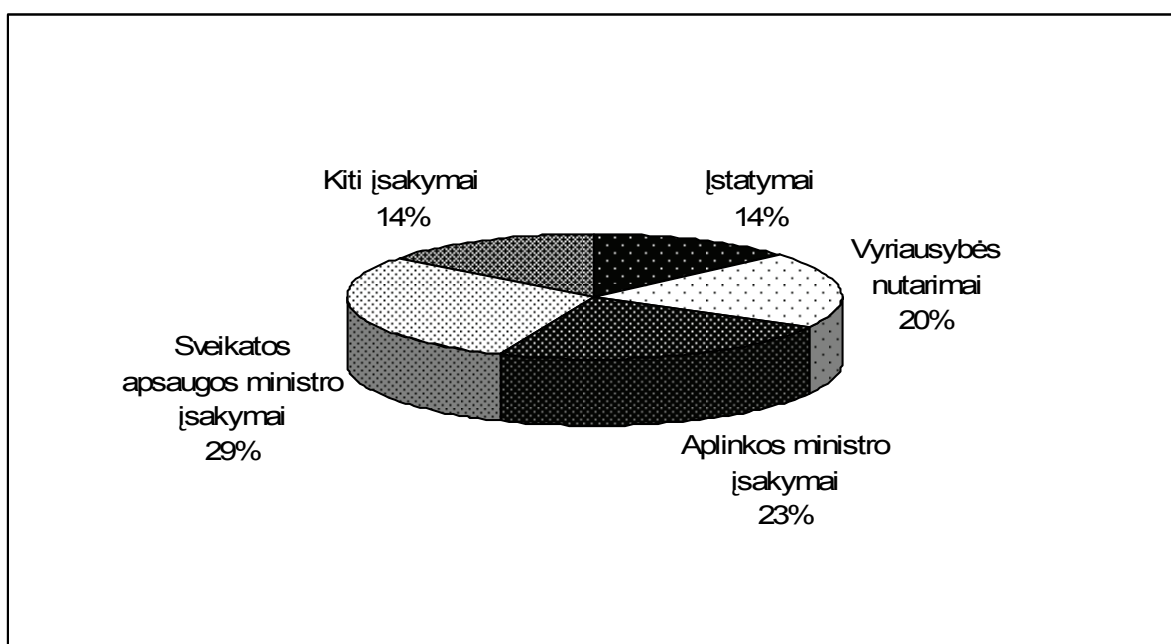
⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. 687 „Dėl 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH), įsteigiančio Europos cheminių medžiagų agentūrą, iš dalies keičiančio direktyvą 1999/45/EB bei panaikinančio tarybos reglamentą (EEB) Nr. 793/93, Komisijos reglamentą (EB) Nr. 1488/94, Tarybos direktyvą 76/769/EEB ir Komisijos direktyvas 91/155/EEB, 93/67/EEB, 93/105/EB bei 2000/21/EB, įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 2007 Nr. 78-3135.

¹⁰ Mačiūnienė R. Visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimas, sprendžiant aktualius cheminio ginklo ir kitų nuodingųjų medžiagų saugojimo bei naikinimo užduotis, VI-th conference on Military Medicine, Kaunas, 2003.

¹¹ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 1999 m. kovo 18d. įsakymas Nr. 107 „Dėl Lietuvos Respublikos cheminio ginklo uždraudimo įstatymo nuostatų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 1999, Nr. 27-772.

Žemės ūkio ministerija koordinuoja mineralinių trąšų ir augalų apsaugos valstybinį valdymą, t.y. cheminių augalų apsaugos preparatų tiekimo rinkai reguliavimą, jų saugojimą, prekybą ir naudojimą.

Lietuvoje pagrindinės pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų valdymo koordinatūros nuo Nepriklausomybės atkūrimo yra Aplinkos ministerija ir Sveikatos apsaugos ministerija, nes šių ministerijų esminė misija yra apsaugoti aplinką ir gyventojų-vartotojų sveikatą nuo galimo kenksmingo cheminių medžiagų poveikio. Tai rodo ir statistinė teisės aktų analizė – Lietuvoje pereinamuoju periodu (1991–2002 m.) cheminės saugos ir poveikio žmogaus sveikatai mažinti buvo priimti 153 norminiai teisės aktai. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų valdymo srities teisės aktų 1991–2002 m. struktūra pateikta 1 paveiksle.

1 paveikslas. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų valdymo srities teisės aktų 1991–2002 m. struktūra

Be pačių ministerijų kompetencijos cheminių medžiagų valdymo srityje, būtina atskirai aptarti 1991–1998 metų periodą, kai Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1991 metais patvirtino Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinės higienos inspekcijos nuostatus¹³ ir suformavo Lietuvos Respublikos vyriausiojo gydytojo higienisto institutą, kuriam suteikė teisę tvirtinti Lietuvos higienos normas. Pirmosios Lietuvos higienos normas, reglamentuojančios cheminių

¹² Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2000 m. sausio 11 d. įsakymas Nr. 16 „Dėl ūkio ministro 1999 m. kovo 18 d. įsakymo Nr. 107 „Dėl Lietuvos Respublikos cheminio ginklo uždraudimo įstatymo nuostatų įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2000, Nr. 6-167.

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gegužės 21 d. nutarimas Nr.206 „Dėl valstybinio sveikatos apsaugos reguliavimo ir valstybinės higieninės kontrolės Lietuvos Respublikoje“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 18-477.

medžiagų gyventojų ir vartotojų sveikatos saugą, buvo patvirtintos 1993 metais. Tai buvo HN 23-1993 „Kenksmingos medžiagos. Didžiausia leidžiama koncentracija darbo zonos ore“, HN 35-1993 „Gyvenamosios aplinkos atmosferos orą teršiančių medžiagų didžiausia leidžiama koncentracija“ ir HN 36-1993 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos plataus vartojimo prekių gamybai“. Šių dokumentų bendras bruožas yra tas, kad jie nebuvo paskelbti „Valstybės žiniuose“ ir jų buvo išleista atskirais leidiniais labai ribotas kiekis, todėl galima teigti, kad prievolė juos vykdyti nebuvo užtikrinta.

HN 35-1993 „Gyvenamosios aplinkos atmosferos orą teršiančių medžiagų didžiausia leistina koncentracija“ buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausiojo gydytojo higienisto 1993 m. birželio 17 d. nutarimu Nr.6. Tuo pačiu Lietuvoje buvo pripažinti netekusiais Gyvenamosios aplinkos atmosferos orą teršiančių medžiagų didžiausios leidžiamos koncentracijos, patvirtintos SSSR vyriausiojo valstybinio sanitarijos gydytojo 1984 08 27 Nr. 3086-84; Papildymas Nr.1, 3865-85; Papildymas Nr.2, 4256-87; Papildymas Nr.3, 5158-89 ir Gyvenamosios aplinkos atmosferos orą teršiančių medžiagų orientaciniai nepavojingi lygiai, patvirtinti SSSR vyriausiojo valstybinio sanitarijos gydytojo 1990 10 26 Nr. 4414-90; Papildymas Nr.1, 4944-88; Papildymas Nr.2, 5194-90; Papildymas Nr.3, 5735-91. Lietuvos vyriausiojo gydytojo higienisto 1993 m. birželio 17 d. nutarimas Nr.6 pateiktas 2 paveiksle 1 priede.

Sekanti šios srities Lietuvos higienos norma buvo Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto 1993 m. liepos 7 d. nutarimu Nr. 9 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 36 – 1993 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos plataus vartojimo prekių gamybai“. Kadangi jos originalų ir tvirtinimo dokumentų nėra išlikę nei Sveikatos apsaugos ministerijoje, nei Valstybiniame aplinkos sveikatos centre (Respublikiniame higienos centre), nei centriniuose archyvuose, interviu būdu jas apibūdino jos rengėjai Valstybinio aplinkos sveikatos centro gydytojai S.Majus, D.Gorobecienė. Gydytojai pažymi, kad jau tada draudimai ir ribojimai buvo nustatyti vadovaujantis Tarybos direktyvomis 76/769/EEB ir 76/768/EEB. Draudžiamų ir ribojamų medžiagų sąrašai palyginti nedideli – atitinkamai 15 ir 19 medžiagų bei jų grupių, tačiau ir minėtose direktyvose šie sąrašai buvo žymiai trumpesni, negu šiandien. Be to, jau tada buvo uždrausta naudoti plataus vartojimo produktuose pačias pavojingiausias vartotojų sveikatai medžiagas, pavyzdžiui, asbestą, stibį ir jo junginius, arseną ir jo junginius, šviną ir jo junginius, gyvsidabrį ir jo junginius, metanolį ir t.t.

HN 23-1993 „Kenksmingos medžiagos. Didžiausia leidžiama koncentracija darbo zonos ore“, patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto pavaduotojo 1993 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 84. Jos įsigaliojimas buvo nustatytas 1994 m. kovo 1d. Tuo pačiu Lietuvoje buvo pripažinti netekusiais Kenksmingų medžiagų didžiausia leidžiama koncentracija darbo zonos ore, TSRS SAM 1988 05 26 sąrašo Nr.4617-88 papildymas Nr.1,

Nr.4696-1988. Maskva, 1988; Papildymas Nr.2, Nr.4952-1989; Papildymas Nr.3, Nr.5147-1989; Papildymas Nr.5, Nr.5201-1990. Lietuvos vyriausiojo gydytojo higienisto pavaduotojo 1993 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr.84 pateiktas 3 paveiksle 2 priede.

Šiek tiek vėliau – 1996 m. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto buvo patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 62–1996 „Draudžiamos ir ribojamos medžiagos kosmetikos priemonėms gaminti“. Šis dokumentas jau turi visus teisės akto atributus. Be to, reikia pažymėti, kad prieš 8 metus iki Lietuvos narystės Europos Sąjungoje į nacionalinę teisę buvo perkelti Tarybos direktyvos 76/768/EEB reikalavimai dėl kosmetikos produktų saugos. Sekanti Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto buvo patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 63 – 1996 „Draudžiami ir ribojami pesticidai“ – tai taip pat teisės aktas, paskelbtas „Valstybės žiniuose“ ir turintis visus kitus teisės akto atributus. Jau tada buvo visiškai aišku, kad laisvas pesticidų įvežimas ir naudojimas Lietuvoje kelia ne tik tiesioginę grėsmę vartotojų sveikatai ir aplinkai, bet ir valstybei sukuria daug problemų ateičiai, pavyzdžiui, nebenaudojamų pesticidų sandėlių likvidavimo problemą¹⁴. Teisės aktas rengtas vadovaujantis Tarybos direktyvomis 79/117/EEB, 78/631/EEB, Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2455/92, jame atsižvelgta į pasaulio šalių patirtį bei duomenis, tuo metu buvusius Jungtinių Tautų aplinkos programos Tarptautinio potencialiai toksiškų cheminių medžiagų registro duomenų bazėje.

Nuo 1998 metų, kai buvo priimtas Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas, Lietuvos higienos normų tvirtinimą perėmė sveikatos apsaugos ministras, t.y. teisėkūros funkcija buvo perkelta iš žemesnės valdžios institucijos į aukštesniąją ir pradėta siekti visuomenės interesus atitinkančių tikslų neperžengiant įstatymais nustatytų ribų.

Cheminių medžiagų valdymo srityje buvo dar du Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto įsakymai, kuriuos reikėtų paminėti. Vienas jų buvo skirtas buitinių chemijos prekių poveikio vartotojų sveikatai prevencijai¹⁵, o kitu buvo patvirtintas Cheminių alergenų sąrašas¹⁶. Pažymėtina, kad tą prioritetą, kurį prieš gerą dešimtmetį visuomenės sveikatos priežiūros sistema teikė cheminiams alergenams, šiuo metu pradeda pripažinti ir Europos Sąjunga; tai pirmiausia pasakytina apie inhaliacinę alergiją sukeliančias medžiagas.

---

¹⁴ Gailius V. Mačiūnienė R. Visuomenės sveikatos centrų veiksmai pesticidų sandėlių gaisro atvejais // Higiena ir epidemiologija, 1997, Nr. 3.

¹⁵ Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto 1996 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 38 „Dėl buitinių chemijos prekių poveikio vartotojų sveikatai“ // Valstybės žinios, 1997, Nr.4-63.

¹⁶ Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto 1996 m. vasario 12 d. įsakymas Nr. 43 „Dėl cheminių alergenų sąrašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1996, Nr.20-547.

Apibendrinant šį Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto teisėkūros periodą, turbūt reikėtų pripažinti, kad siekiant administracinių funkcijų veiksmingumo, to meto darbuotojai ne visada suvokė kaip veikti, vadovauti, priimti sprendimus veiksmingai ir kompetentingai administruoti. Kita vertus, anksčiau teisės aktai buvo rengiami Maskvoje, todėl Lietuvoje nebuvo specialistų, turinčių šios srities patirties.

II. CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ KLASIFIKACIJOS PALYGINAMOJI APŽVALGA

Tęsiant nepriklausomos Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų valdymo raidos analizę, reikėtų aptarti labai svarbius ir esminius cheminių medžiagų klasifikacijos pasikeitimus. Lietuvoje pirmaisiais Nepriklausomybės metais dar egzistavo visiškai kitokia nei Europos Sąjungoje cheminių medžiagų klasifikacija. Ji buvo įtvirtinta buvusios SSRS standartu GOST 12.1.007-76. Anksčiau aptarti dokumentai buvo rengiami šios cheminių medžiagų klasifikacijos pagrindu. Tuo metu Europos Sąjungoje galiojanti cheminių medžiagų klasifikacija, įvesta pagrindine EEB Komisijos direktyva 67/548/EEC bei kitomis EEB Tarybos ir Komisijos direktyvomis, reglamentuojančiomis dalinius atvejus, Lietuvoje buvo nenaudojama ir tuo pačiu mažiau žinoma. Lietuvai buvo tikslinga pereiti prie Europos Sąjungos cheminių medžiagų higieninės klasifikacijos, kadangi ji atitiko ir Jungtinių Tautų klasifikaciją. Savaime suprantama, kad perėjimas sukėlė tam tikrus teorinius ir praktinius sunkumus įvairioms Lietuvos tarnyboms, darbų saugos ir kokybės inspekcijoms, pramonei, žemės ūkiui ir kt. Šioje srityje Lietuvai reikėjo atlikti nepaprastai daug darbų ir profesionalų rengimo, ir profesionalų perkvalifikavimo, ir praktinio darbo srityse per 2–3 metų pereinamąjį laikotarpį, kurio metu lygiagrečiai funkcionavo abi klasifikacijos ir buvo paruošta nauja norminė bazė.

1 lentelė. Cheminių medžiagų klasifikacijos SSRS ir Europos Sąjungos esminiai skirtumai¹⁷

Klasifikacija	
SSRS	Europos Sąjunga
<u>Kenksmingos medžiagos</u>	<u>Pavojingos medžiagos</u>
Ypatingai pavojingos (1-a pavojingumo klasė)	Labai toksiškos Toksiškos
Labai pavojingos (2-a pavojingumo klasė)	Kenksmingos Korozinės (ardančios)
Vidutiniškai pavojingos (3-a pavojingumo klasė)	Dirginančios Kancerogeninės (karcinogeninės)
Mažai pavojingos (4-a pavojingumo klasė)	Teratogeninės Mutageninės

Lyginant cheminių medžiagų klasifikacijas matyti, kaip gana aiškiai skiriasi šių klasifikacijų principinės nuostatos. SSRS klasifikacijoje medžiagų pavojingumas laipsniuojamas, Europos Sąjungos nurodomi poveikio pobūdžio (kokybiniai) skirtumai. SSRS klasifikacijoje duodamas bendras visų kenksmingų medžiagų apibrėžimas: „Kenksminga medžiaga – medžiaga, kuri, pažeidus saugos reikalavimus, gali neigiamai paveikti žmogaus organizmą: sukelti gamybinės traumas, profesines ligas arba šiuolaikiniais tyrimo metodais nustatomus sveikatos sutrikimus. Poveikis gali pasireikšti darbo metu, vėlesniuose žmogaus gyvenimo tarpsniuose arba atsiliepti jo palikuonims“. Europos Sąjungos cheminių medžiagų klasifikacijoje pateikiami kiekvienos klasės apibrėžimai, pvz.: „Toksiškos medžiagos – medžiagos ir preparatai, kurie patekę į žmogaus organizmą per virškinamąjį traktą, kvėpavimo takus arba prasiskverbę per odą, gali sukelti sunkius ūmius ar lėtinius sveikatos sutrikimus ir net mirtį; dirginančios medžiagos – nekorozinės medžiagos, kurios po vienkartinio, ilgalaikio ar pakartotinio susilietimo su oda arba gleivinėmis gali sukelti jų uždegimą“.

Medžiagos dažniausiai klasifikuojamos pagal toksikologinių eksperimentų su laboratoriniais gyvūnais rezultatus ir retrospektyviniais eksperimentų (tiesiogine ir netiesiogine prasme) su žmonėmis duomenimis (dabartiniu metu bandymai su žmonėmis tiesiogine ir netiesiogine prasme neatliekami), rečiau – remiantis *in vitro*, skaičiavimo ir kitų alternatyvių tyrimų rezultatais. Neatskiriama Europos Sąjungos klasifikacijos dalis – standartinės atitinkamų kriterijų nustatymo metodikos. Klasifikavimo pagrindas yra tik šioms metodikoms gauti duomenys.

¹⁷ Majus S. Higieninės cheminių medžiagų klasifikacijos palyginamoji apžvalga // Higiena ir epidemiologija, 1994, Nr. 2.

Dalis medžiagų klasifikavimo (priskyrimo tam tikrai klasei) kriterijų yra panašūs, kiti iš esmės skiriasi.

2 lentelė. Cheminių medžiagų klasifikavimo SSRS ir Europos Sąjungos kriterijų skirtumai¹⁸

Klasifikavimo kriterijai	
SSRS	Europos Sąjungos
LD ₅₀ , įleidžiant gyvulėliams į skrandį	LD ₅₀ žiurkėms, absorbuota per jų virškinamąjį traktą
LD ₅₀ , užtepant gyvuliukams ant odos vieną kartą	LD ₅₀ žiurkėms arba triušiams, absorbuota per odą
LC ₅₀ ūmaus inhaliacinio poveikio gyvuliukams per 2–4 val.	LC ₅₀ žiurkėms, inhaliaciniu būdu absorbuota per 4 val.
Inhaliacinio apsinuodijimo tikimybės koeficientas	CNS arba periferinės NS, kitų organų sistemų, hematologiniai ir kt. pakitimai
Ūmaus poveikio zona	Gyvų audinių ardymas per 3 min. ir per 4 val.
Lėtinio poveikio zona	Odos uždegiminės reakcijos trukmė ir kt.

Tiek buvusioje SSRS, tiek ir Europos Sąjungoje konkrečios cheminės medžiagos klasifikavimas sukelia tam tikras pasekmes. Europos Sąjungoje jos yra standartizuotos ir žymiai griežtesnės – nuo medžiagos pavojingumo priklauso importo ir eksporto galimybė, pakavimo reikalavimai, naudojimo sąlygos, išpėjimai ir patarimai vartotojui (rizikos ir saugos frazės) ir kt. Buvusioje SSRS standartizuotas ir griežtas yra tik didžiausių leistinų koncentracijų ir kiekių reglamentavimas.

Pažymėtina, kad pagal SSRS klasifikaciją net visiškai nepavojingos cheminės medžiagos priskiriamos 4-ai pavojingumo klasei. Tuo tarpu Europos Sąjungoje elgiamasi labiau apgalvotai – jei atlikus visus tyrimus, medžiagos negalima priskirti nei vienai pavojingumo klasei, ji vadinama „neklasifikuota“, jai praktiškai netaikomi jokie apribojimai. Jei medžiaga nevisiškai ištirta, ji klasifikuojama pagal jau nustatytus kriterijus, etiketėje įrašoma: „*įspėjame – medžiaga dar nevisiškai ištirta*“.

Lietuvos ir Europos Sąjungos cheminių medžiagų klasifikavimo skirtumai turėjo didelę įtaką sisteminant cheminių medžiagų valdymą ir rengiant naują cheminių medžiagų tvarkymo norminę bazę.

¹⁸ Majus S. Higieninės cheminių medžiagų klasifikacijos palyginamoji apžvalga // Higiena ir epidemiologija, 1994, Nr. 2.

Cheminių medžiagų valdymo sisteminimas buvo pradėtas bendru Aplinkos apsaugos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos įsakymu. Aplinkos apsaugos ir Sveikatos apsaugos ministerijų 1997 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. 120/394 „Dėl darbo grupės sudarymo cheminių medžiagų valdymo funkcijoms nustatyti“ buvo sudaryta 13 darbo grupių, kurios turėjo nustatyti Aplinkos apsaugos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos funkcijas cheminių medžiagų valdyme, siekiant išvengti dubliavimosi. Aplinkos apsaugos ir Sveikatos apsaugos ministrų 1997 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. 120/394 pateikiamas 4 paveiksle 3 priede.

Šiuo įsakymu buvo numatyta išanalizuoti situaciją ir pateikti sprendimų būdus suformuojant cheminių medžiagų valdymo strategiją, teisės aktus, aptariant ir numatant nacionalinį pavojingų cheminių medžiagų registrą, cheminių medžiagų registraciją, nustatant kompetenciją pagal cheminių medžiagų grupes, ekonominės veiklos, susijusios su cheminėmis medžiagomis licencijavimu, leidimų importui (eksportui) išdavimu, tvarką bei organizuojant rinkos priežiūrą, cheminių medžiagų poveikio sveikatai ir aplinkai įvertinimą ir jų sukeltos rizikos nustatymą, paskirstant kompetencijas įvykus avarijoms (pramonės ir transporto) ir jų pasekmių likvidavimo metu, parengti tarptautinio bendradarbiavimo principines schemas, suformuojant visuomenės informavimo ir švietimo pagrindus, vystant cheminių medžiagų savybių bei jų poveikio tyrimus, sudarant nacionalinę cheminių medžiagų valdymo programą, parengiant aplinkos taršos cheminėmis medžiagomis monitoringą, parengiant valdymo struktūrą, gamintojų, tiekėjų, vartotojų ir kitų mokymo sistemą. Šio įsakymo galutinis rezultatas buvo bendras Aplinkos apsaugos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas¹⁹, kuriuo patvirtintas Darbų, atliekamų sprendžiant cheminių medžiagų valdymo klausimus, pasiskirstymas 13 cheminių medžiagų valdymo sričių, buvo įteisinta sąvoka „cheminių medžiagų valdymas“.

Abi ministerijos buvo įpareigosios vadovautis bendromis įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatomis vykdant bendrą cheminių medžiagų reguliavimą. Atskirais punktais buvo įvardyta prievolė inicijuoti specifinių teisės aktų, reguliuojančių dokumentų rengimą ir vykdyti jų kontrolę pagal jų kompetencijai priskirtas cheminių medžiagų ir produktų grupes, keistis informacija tarptautinio bendradarbiavimo cheminių medžiagų valdymo srityje tarpusavyje ir su kitomis suinteresuotomis žinybomis bei informuoti ir šviesti visuomenę, tarpusavyje koordinuojant konkrečius veiksmus. Matyt, šį įsakymą reikėtų pripažinti padėjus konceptualius pagrindus Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymui,²⁰ nors įstatymo

---

¹⁹ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1998 m. vasario 3 d. įsakymas Nr. 23/66 „Dėl darbų, atliekamų sprendžiant cheminių medžiagų valdymo klausimus, pasiskirstymo“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 15-357.

²⁰ Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 36-987.

projektas buvo parengtas tarpžinybinės darbo grupės, sudarytos iš Aplinkos, Sveikatos apsaugos, Ūkio ministerijų, Vilniaus universiteto, Pramonininkų konfederacijos, Inžinerinės ekologijos asociacijos atstovų, ir patvirtintos Aplinkos ministerijos 1997 m. liepos 7 d. įsakymu Nr.118. Aplinkos apsaugos ministerijos 1997 m. liepos 7 d. įsakymas Nr. 118 pateikiamas 5 paveiksle 4 priede.

Įstatymo kaip srities sistemintojo svarba buvo labai didelė, nes tuo metu Lietuvos Respublikoje nepakako teisės aktų, skirtų cheminėms medžiagoms valdyti. Lietuva neturėjo pagrindinio cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo, įteisinančio svarbiausias nuostatas cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymo reguliavimo srityje. Buvo tik įstatymai, kurių atskiri straipsniai nustatė valstybės institucijų kai kuriuos uždavinius cheminių medžiagų ir su jomis susijusios ūkinės veiklos priežiūros bei kontrolės srityje, atskiri specifiniai įstatymai reguliavo tam tikros paskirties cheminių medžiagų ir preparatų importą, eksportą, taip pat buvo pavieniai norminiai teisės aktai dėl pavojingų cheminių medžiagų naudojimo apribojimų. Įstatymo tikslas ir buvo įtvirtinti cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymo nuostatas, siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką nuo cheminių medžiagų ir preparatų kenksmingo poveikio, atsirandančio dėl joms būdingų savybių. Įstatymas nustatė priemones, kurių būtina laikytis tvarkant chemines medžiagas, įvardijo pagrindines valdymo institucijas ir apibrėžė jų kompetenciją, įtvirtino cheminių medžiagų ir preparatų klasifikavimo, ženklinimo, pakavimo, pranešimų apie naujas chemines medžiagas, cheminių medžiagų rizikos vertinimo bendrąsias nuostatas, taip pat nustatė atitinkamą cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymo kontrolę. Be to, įstatymas suderino Lietuvos teisės aktus, taikomus cheminių medžiagų tvarkymo srityje, su Europos Sąjungos reikalavimais.

Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas iš esmės sureguliuavo cheminių medžiagų ir preparatų naudojimo ir valdymo aspektus, tačiau kai kurios įstatymo nuostatos, reguliuojančios cheminių medžiagų valdymą, nepasiteisino. Pagal įstatymo 4 straipsnį, cheminių medžiagų ir preparatų valdymą teisės aktų nustatyta tvarka vykdo Aplinkos ministerija, Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos kartu su kitomis valstybės institucijomis, kurios yra skirtingo lygmens ir pavaldumo. Įgyvendinant įstatymą buvo rengiami Pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registro nuostatai, tada pasimatė, kad Valstybinei ne maisto produktų inspekcijai pavedamos funkcijos, nebūdingos rinkos priežiūros institucijai.

2001 m. kovo 15 d. Ūkio ministerijoje įvyko pasitarimas dėl pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registro nuostatų. Pasitarimo dėl pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registro nuostatų 2001 03 15 protokolas pateikiamas 6 paveiksle 5 priede. Jame visų dalyvavusių Aplinkos ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Ūkio ministerijos, Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos atstovų buvo pripažinta, kad Valstybinė ne maisto

produktų inspekcija negalės atlikti visų jai pavestų cheminių medžiagų ir preparatų valdymo funkcijų, kad įstatyme yra 8 keistini straipsniai. Pasitarime buvo nutarta :

„1. Pritarti Sveikatos apsaugos ministerijos nuomonei iš dalies keisti Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą (Žin., 2000, Nr.36-987), nurodant instituciją, koordinuojančią cheminių medžiagų ir preparatų valdymą, bei pakeisti pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registrą tvarkančią įstaigą – vietoj Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos nurodyti instituciją, pavaldžią Aplinkos ministerijai ar Sveikatos apsaugos ministerijai, kuri turėtų tvarkyti registrą ir vykdyti kitus su registro tvarkymu susietus darbus.

2. Prašyti LR Vyriausybės įgalioti Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą rengusią instituciją parengti šio įstatymo pakeitimo įstatymą“.

Tuo metu į šiuos pasiūlymus nebuvo atsižvelgta, tačiau 2004 m. pabaigoje Aplinkos ministerija, įvertindama cheminių medžiagų valdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo sistemos trūkumus, pateikė pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl cheminių medžiagų valdymo tobulinimo, atliekant cheminių medžiagų valdymo institucinių struktūrų pakeitimus. Ji nurodė, kad esama cheminių medžiagų valdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo sistema, cheminių medžiagų reglamentavimo įgyvendinimo ir kontrolės srityse sudaro tam tikrų problemų (apsunkinti funkciniai ryšiai tarp nacionalinių institucijų, dalyvaujančių cheminių medžiagų valdyme, neužtikrintas kokybiškas cheminių medžiagų srities teisės aktų reikalavimų įgyvendinimas laiku bei tinkamas atstovavimas Europos Komisijos techninių komitetų ir darbo grupių veikloje, trūkstant pajėgumų neužtikrinta cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymo valstybinė kontrolė ir kt.). Priėmus Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,15, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27 straipsnių pakeitimo įstatymą²¹, dalyvavimas formuojant cheminių medžiagų valdymo politiką, valdymo politikos vykdymas ir teisinio reglamentavimo įgyvendinimas pavestas tos pačios ministerijos kompetencijai, tai užtikrina racionalesnį darbų ir specialistų pasiskirstymą, aiškesnį atsakomybės apibrėžimą, kvalifikuotesnį atstovavimą Europos Sąjungos institucijose, sklandesnį perėjimą prie naujos Europos Sąjungos cheminių medžiagų valdymo politikos (REACH) ir kt.

---

²¹ Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,15, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 79-2846.

III. LIETUVOS INTEGRACIJOS Į NAUJĄJĄ EUROPOS SĄJUNGOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ VALDYMO STRATEGIJĄ RAIDA

Per pastaruosius dešimtmečius nepaprastai staigus cheminių medžiagų, tarp jų ir farmacinių preparatų, prieinamumo ir panaudojimo padidėjimas nulėmė vis didėjantį ne tik aplinkos apsaugos, medicinos darbuotojų, bet ir visuomenės bei įvairių valdžios institucijų susirūpinimą šių cheminių medžiagų poveikio keliama rizika aplinkai ir žmonių sveikatai. Nors cheminės medžiagos paprastai asocijuojasi su mokslinėmis laboratorijomis, jos mus supa kiekviename žingsnyje pradedant rytiniu dantų valymu, žaislais, su kuriais žaidžia vaikai, ir pan.

Europos Sąjungos rinkoje yra apie 100 tūkst. įvairių cheminių medžiagų, su tūkstančiais jų susiduriame kasdien. Europos Sąjungos valstybėse gali būti apie milijoną komercinių produktų, kurie yra cheminių medžiagų mišiniai, o trečdalis iš jų sudėtis keičiasi kasmet. Panaši situacija yra ir Lietuvoje. Regionuose didėja žemės ūkio chemikalų (pesticidų ir trąšų)²², pagrindinių pramonės cheminių medžiagų, ypač mažose namudinės pramonės įmonėse, buitinės chemijos ir kitų komercinių produktų, taip pat ir farmacinių preparatų naudojimas.

Nėra žinoma globalinių apsinuodijimų pavyzdžių²³. Pasaulio sveikatos organizacijos negalutiniais duomenimis, apsinuodijimų pesticidais, kurių ypač dažnai pasitaiko besivystančiose šalyse, atvejų skaičius per paskutinius 10 metų padvigubėjo. Todėl pagrįstai didėja susirūpinimas dėl lėtinio natūraliai susidarančių nuodingųjų medžiagų ir žmogaus sukurtų cheminių medžiagų bei atliekų poveikio galimų pasekmių aplinkai ir žmonių sveikatai.

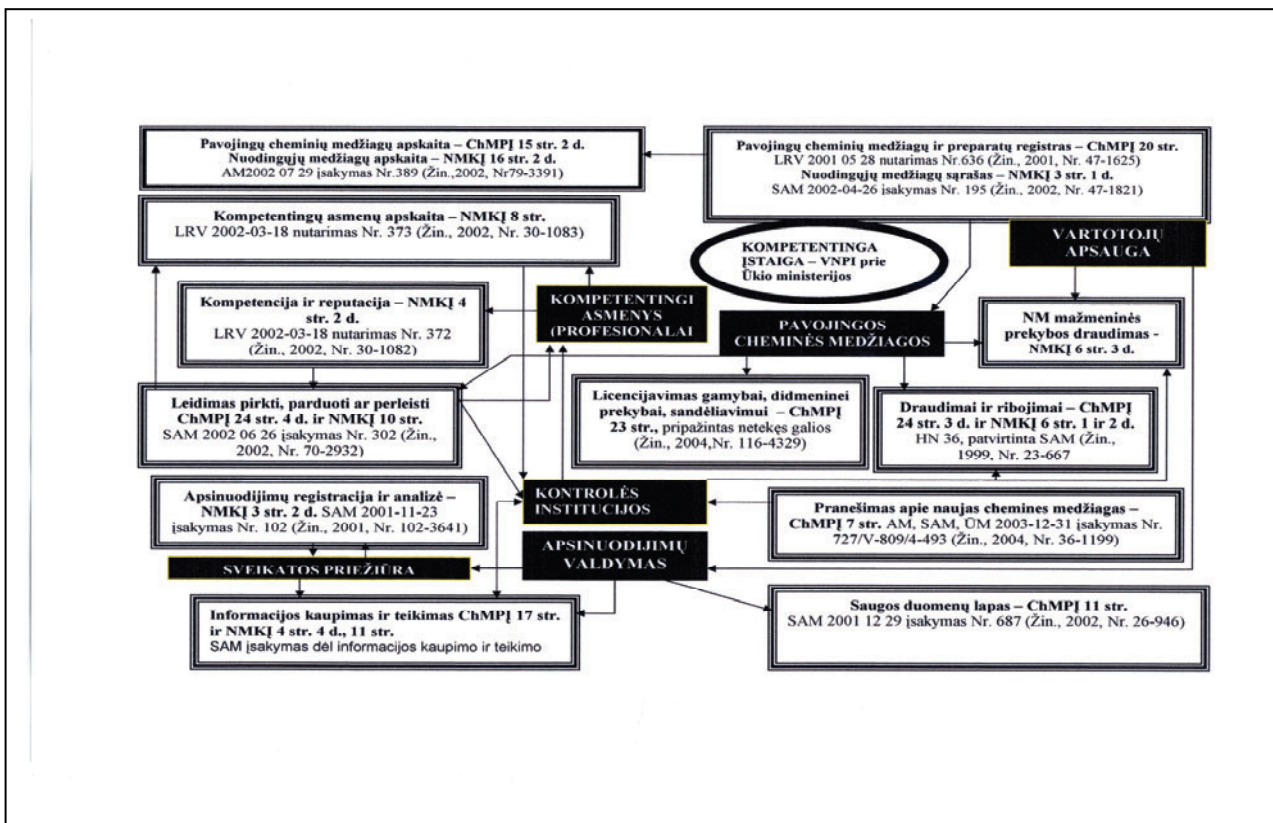
Iki 2006 m. gruodžio 18 d., kai buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH), Europos Sąjungoje cheminių medžiagų poveikio aplinkai ir sveikatai rizika vis dar nebuvo visuotinai pripažinta, nors kai kuriose valstybėse, taip pat ir Lietuvoje, buvo kuriama pavojingų cheminių medžiagų kontrolės sistema, įtraukianti valdžios institucijas į pavojingų cheminių medžiagų rizikos prevenciją ir kontrolę.

1 schemoje pateikta cheminių medžiagų, ypatingą dėmesį skiriant jų padidintos rizikos grupei – nuodingosioms medžiagoms, kontrolės sistema atitinka darnųjų Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo ir Nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymo reikalavimus.

---

²² Gailius V. Mačiūnienė R. Visuomenės sveikatos centrų veiksmai pesticidų sandėlių gaisro atvejais // Higiena ir epidemiologija, 1997, Nr. 3.

²³ Mačiūnas E., Mačiūnienė R., Majus S., Juozulynas A. Aplinkos sveikata. Nuodingosios medžiagos. Monografija, Vilnius, 2005.

1 schema. Pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje sistema 2000–2005 m. pagal Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą (ChMPĮ) ir Nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymą (NMKĮ)

Aktyvaus Aplinkos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos bendradarbiavimo rezultatas buvo cheminių medžiagų valdymo sistemos sukūrimas atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisyno pagrindines nuostatas. Lietuvos integracija į bendrą Europos Sąjungos cheminių medžiagų ir preparatų valdymo strategijos realizavimą *de facto* prasidėjo jau 1994 m., kai pasirengimas integracijai vyko tik principinių svarstymų ir susitarimų lygiu. Visų 1 scheme pateiktų teisės aktų tikslas yra apsaugoti žmonių sveikatą ir aplinką nuo cheminių medžiagų ir preparatų kenksmingo poveikio dėl šioms medžiagoms ir preparatams būdingų savybių. Šios tematikos teisės aktų leidėjų bei tvirtintojų spektras yra platus: nuo Lietuvos Respublikos Seimo iki atskirų ministerijų, tačiau visi jie gali būti įvardijami kaip aplinkos apsaugos ir visuomenės sveikatos priežiūros teisės aktai, atitinkantys Amsterdamo sutarties 152 str.: visiška Europos Sąjungos valstybės narės atsakomybė už žmonių sveikatos priežiūros organizavimą atsižvelgiant į saugią aplinką. Pažymėtina, kad cheminių medžiagų valdymo darnasis Lietuvos Respublikos teisinis visiškai atspindėjo tuometinę Europos ir pasaulio situaciją cheminių medžiagų valdymo srityje. 1 scheme pateikta pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje sistema iš esmės

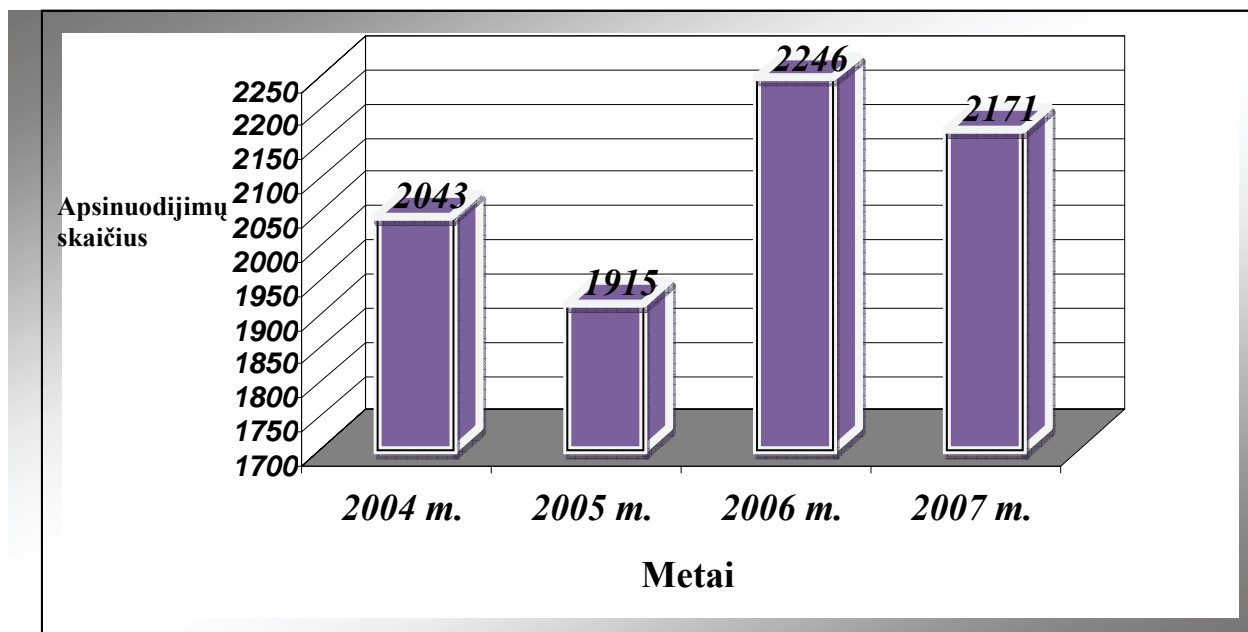
atitinka Europos Komisijos parengtame dokumente, pavadintame Baltąja knyga²⁴, paskelbtos Europos Sąjungos Strategijos dėl chemikalų politikos ateityje, kuriai vėliau pritarė ir Europos Sąjungos valstybės, principus. Pagrindinis Baltosios knygos principas – užtikrinti aukštą žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugos lygį, tuo pačiu užtikrinant veiksmingą cheminių medžiagų rinkos funkcionavimą ir apsaugant Europos chemijos pramonės naujoves ir konkurencingumą. Baltoji knyga buvo pagrįsta atsargumo principu, kai laikoma, kad cheminės medžiagos yra nepriimtina pavojingos tol, kol neįrodoma priešingai, ir skatinama, kai tik įmanoma, pavojingas medžiagas keisti mažiau pavojingomis. Baltoji knyga taip pat nustatė, kad bet kokie nauji teisės aktai turi būti grindžiami svariais moksliniais įrodymais ir nustatytais rizikos vertinimo principais.

Kartu reikėtų pažymėti, kad pagal Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą, kaip parodyta 1 schemoje, cheminių medžiagų tvarkymo kompetentingoji įstaiga turėjo būti Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos. Ši cheminių medžiagų valdymo politikos formavimo ir įgyvendinimo situacija cheminių medžiagų reglamentavimo įdiegimo ir kontrolės srityse apsunkino funkcinius ryšius tarp nacionalinių institucijų, dalyvaujančių cheminių medžiagų valdyme, neužtikrino kokybiško cheminių medžiagų srities teisės aktų reikalavimų įgyvendinimo bei tinkamo atstovavimo Europos Komisijos techninių komitetų ir darbo grupių veikloje. Be to, trūko pajėgumų cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymo valstybinei kontrolei, atskirų šalies įstatymų, Vyriausybės nutarimų, ministrų įsakymų nepakako teisingam ir saugiam cheminių medžiagų tvarkymui ir naudojimui užtikrinti, todėl Lietuvoje buvo sukurta teisės sistema, kurią reikėjo įgyvendinti. Per trumpą laiką sukurta sistema negalėjo neturėti trūkumų: teisinių normų išdėstymo logika, vykdančių struktūrų atliekamų funkcijų nepakankamas suderinamumas ir netobulos sistemos kūrimą lydinti loginė pasekmė – pagrindinių teisės aktų reikalavimų nepaisymas.

Analizuojant šios situacijos pasekmes galima remtis dviem pagrindiniais šios srities vertinimo rodikliais, atspindinčiais vartotojų apsaugos ir profesionalų apsaugos lygį – tai apsinuodijimų cheminėmis medžiagomis statistika ir profesinių ligų, sukeltų cheminių medžiagų, statistika.

---

²⁴ Robert Combes, Martin Barratt and Michael Balls, An Overall Strategy for the Testing of Chemicals for Human Hazard and Risk Assessment under EU REACH System, ATLA 31, 2003.

7 paveikslas. Apsinuodijimo atvejų Lietuvoje skaičius 2004–2007 m.²⁵

Remdamasi Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymu²⁶, Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymu²⁷, Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymu²⁸, Sveikatos apsaugos ministerija, siekdama skatinti nelaimingų atsitikimų buityje profilaktiką, produktų saugumo gerinimą bei vartotojų informavimą ir ugdymą, kad jie saugiau vartotų produktus, parengė ir patvirtino vartotojų apsinuodijimų informacinę sistemą^{29 30} ir įgaliojo Valstybinį aplinkos sveikatos centrą rinkti, kaupti ir analizuoti informaciją apie žmonių apsinuodijimus, dalyvauti įgyvendinant apsinuodijimų prevencijos priemones. Papildomas cheminių medžiagų tvarkymo rodiklis – apsinuodijimų struktūra rodo, kad apsinuodijimai pavojingomis cheminėmis medžiagomis sudaro nežymią apsinuodijimų dalį.

²⁵ Mačiūnas E. Žmonių apsinuodijimų, ištirtų 2004–2007 metais, palyginamoji analizė. Valstybinis aplinkos sveikatos centras, 2008. // vasc.sam.lt

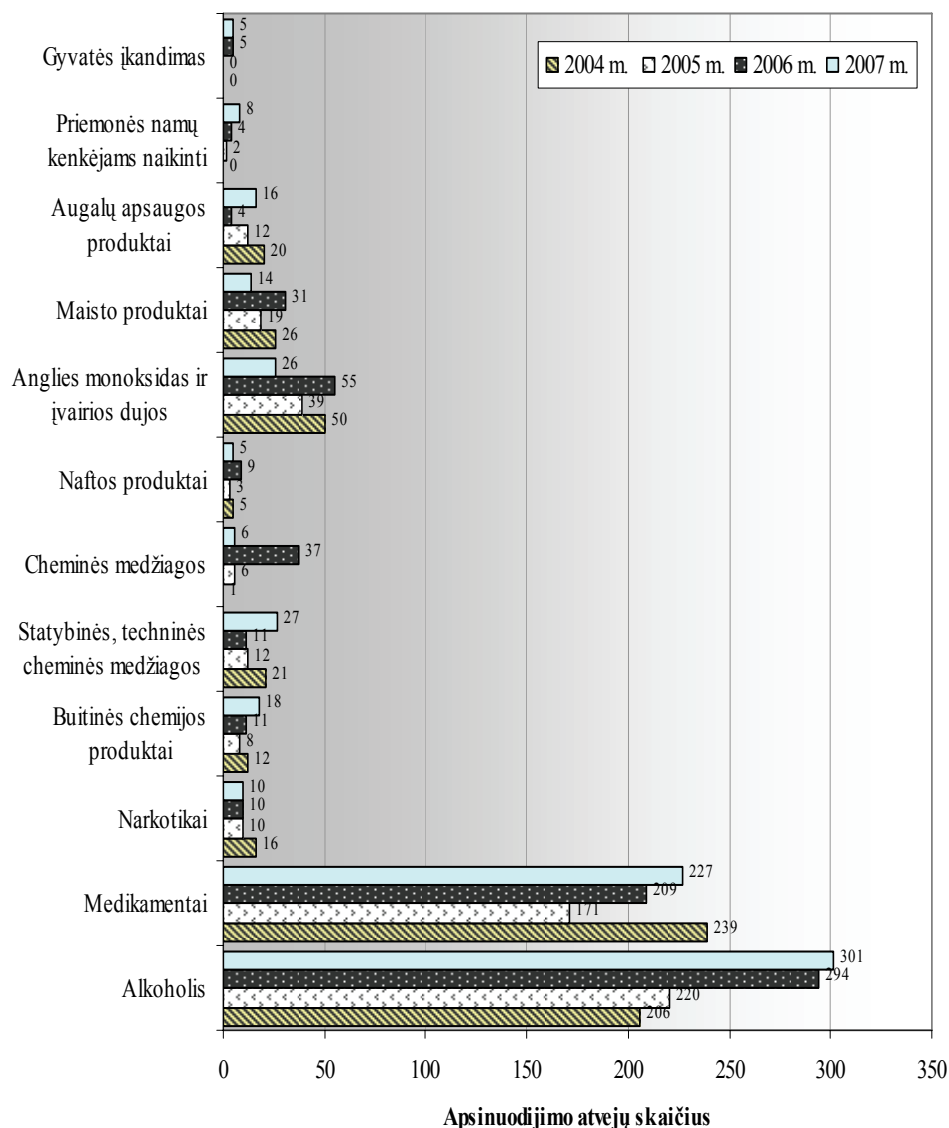
²⁶ Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2330).

²⁷ Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2330.

²⁸ Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 56-2225.

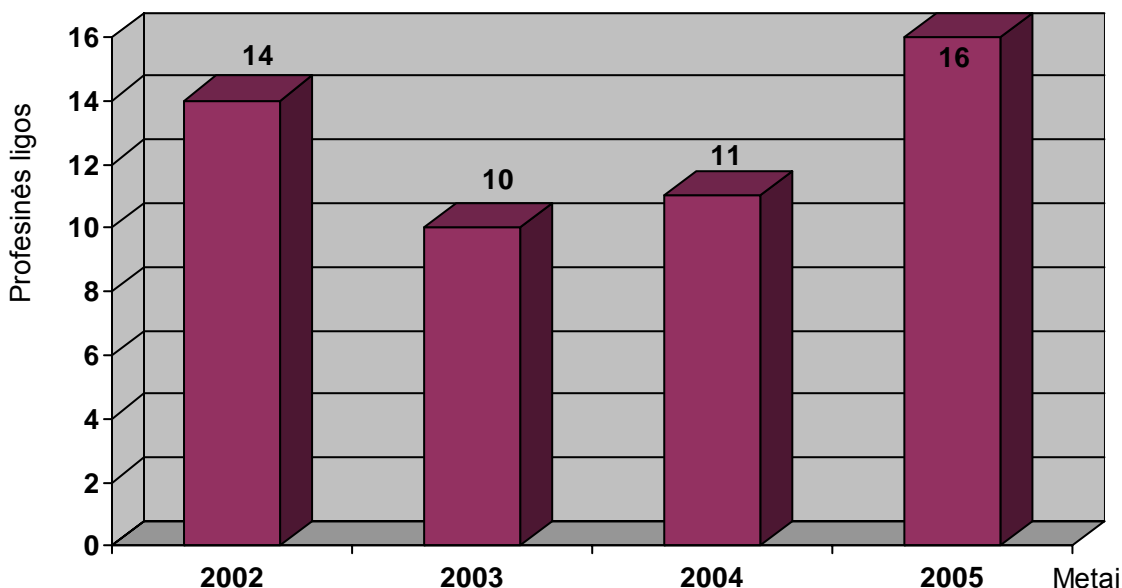
²⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. V-597 „Dėl informacijos, susijusios su žmonių apsinuodijimais ir jų specifine profilaktika, kaupimo ir teikimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 99-4459.

³⁰ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. rugpjūčio 12 d. įsakymas Nr. V-650 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 8 d. įsakymo Nr. V-597 „Dėl informacijos, susijusios su žmonių apsinuodijimais ir jų specifine profilaktika, kaupimo ir teikimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2005, Nr. 101-3762.

8 paveikslas. Suaugusiųjų apsinuodijimų skaičius pagal juos sukėlusią medžiagą 2004–2007 m.

2004–2007 m. buvo registruoti pavieniai suaugusių žmonių apsinuodijimų atvejai, todėl galima teigti, kad vartotojų apsauga buvo pakankama. Kompetentingoji įstaiga cheminių medžiagų tvarkymo srityje neturėjo lemiamos įtakos neigiamoms pasekmėms susiformuoti. Apsinuodijimų analizė rodo, kad apsinuodijimų pavojingomis cheminėmis medžiagomis skaičiui cheminių medžiagų tvarkymo kompetentinga įstaiga didelės įtakos neturėjo, nes faktiškai pagrindinės kompetencijos sritys liko Aplinkos ministerijos Cheminių medžiagų skyriuje ir Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybiniame aplinkos sveikatos centre.

9 paveikslas. Profesinių ligų, sukeltų cheminių medžiagų, statistika 2002–2005 m

Profesinių ligų, sukeltų cheminių medžiagų,³¹ 2002–2005 m. taip pat, kaip ir vartotojų apsinuodijimų, buvo užregistruota pavieniai atvejai. Valstybinė ne maisto produktų inspekcija prie Ūkio ministerijos iš esmės profesionalams negalėjo turėti jokios įtakos, nors pagal Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą, kaip ir parodyta 1 schemeje, tuo metu buvo kompetentingoji įstaiga cheminių medžiagų tvarkymo srityje. Faktiškai profesionalų saugos kompetentinga įstaiga Lietuvoje yra Valstybinė darbo inspekcija. Kita nedidelio profesinių ligų, sukeltų cheminių medžiagų, skaičiaus priežastis galėjo būti tai, kad Lietuvos chemijos pramonė yra palyginti negausi ir nestipri.

Vykstant deryboms dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje vienas iš reikšmingesnių pirmo derybinio skyriaus sektorių buvo cheminės medžiagos C7 sektorius. Jam buvo priskirti pavojingos medžiagos ir preparatai, plovikliai, trąšos, narkotinės medžiagos, civiliniams tikslams naudojami sprogmenys, gera laboratorinė praktika. Šio sektoriaus reikalavimų svarba buvo vienareikšmiai apibrėžta 1999 m. įsigaliojusios Amsterdamo sutarties 152 str., kuriame buvo paskelbtos nuostatos dėl sveiko žmogaus ir saugios aplinkos, nes Bendrija savo veikloje visuomenės sveikatos srityje visiškai pripažįsta valstybių narių atsakomybę už sveikatos paslaugų ir sveikatos priežiūros organizavimą bei teikimą. Siekiant narystės Lietuvai reikėjo įgyvendinti Europos Sąjungos nuostatas dėl gyventojų saugaus gyvenimo ir sveikos aplinkos, kad būtų žmonėms užtikrinta tinkama gyvenimo kokybė, teko derinti cheminių

³¹ Lietuvos Respublikos Profesinių ligų registras. Higienos institutas // www.hi.lt

medžiagų valdymą reglamentuojantį nacionalinį teisyną su Europos Sąjungos teise, perkeltiant direktyvų nuostatas į nacionalinę teisę bei rengiant šių nuostatų įgyvendinimo teisės aktus.

Siekiant pašalinti Esamų cheminių medžiagų (t.y. cheminių medžiagų, jau buvusių rinkoje iki 1981 m. rugsėjo 18 d., kai Europos Sąjungoje įsigaliojo nauja cheminių medžiagų reglamentavimo tvarka) ir Naujų cheminių medžiagų (t.y. cheminių medžiagų, kurios į rinką buvo pateiktos po tos datos) registravimo schemų skirtumus, nes pagal ankstesnę tvarką tyrimų reikalavimai buvo ne tokie griežti, Baltojoje knygoje buvo pasiūlyta sukurti naują saugią unifikotą cheminių medžiagų valdymo sistemą, pavadinta REACH reglamentu (**R**egistration, **E**valuation and **A**uthorisation of **C**hemicals: cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų reglamentas). Pagrindinis REACH reglamento tikslas yra tobulinti žmonių sveikatos ir aplinkos saugą, palaikant Europos Sąjungoje cheminės pramonės konkurencingumą ir skatinant naujų ir saugių technologijų pažangos plėtrą.

Baltojoje knygoje paskelbtos naujos cheminių medžiagų valdymo strategijos svarstymas buvo labai aktyvus ir truko beveik trejus metus. Svarstymo metu sistema buvo patobulinta ir 2003 m. spalio 29 d. Europos Komisija pateikė dokumentą Europos Parlamentui ir Tarybai (COM/2003/6440). 2006 m. gruodžio 18 d. buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH), trumpasis šio teisės akto pavadinimas – REACH reglamentas. Geopolitinėje Europos erdvėje šio reglamento įgyvendinimas buvo suplanuotas atlikti trimis etapais:

I. 2004–2007 metai – paruošiamasis periodas: vykdomi paruošiamieji darbai efektyviam ir našiam REACH reglamento administravimui nuo jo įsigaliojimo;

II. 2007–2009 metai – pereinamasis periodas (iki 18 mėn.): numatyta įsteigti Helsinkyje Europos cheminių medžiagų agentūrą (ECHA), kurios pagrindinė funkcija – įgyvendinti pavojingų cheminių medžiagų kontrolę Europos Sąjungoje;

III. 2007–2017 metai: Europos cheminių medžiagų agentūra vykdys kontrolės funkcijas pagal REACH reglamento reikalavimus, užtikrindama ne tik tinkamą žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugą, chemijos pramonės vystymosi, konkurencingumo ir inovacijų skatinimą, bet ir informacijos apie chemines medžiagas ir preparatus skaidrumą ir atvirumą.

Europos cheminių medžiagų agentūra iš esmės perėmė Europos aplinkos apsaugos agentūros funkcijas ir administravimą cheminių medžiagų valdymo srityje, o REACH reglamentas, kurio nuostatos yra privalomos visoms Europos Sąjungos valstybėms, reikalauja rasti geriausias pavojingų cheminių medžiagų rizikos aplinkai, sveikatai bei gyvybei pašalinimo ar išvengimo priemones ir valstybinius sprendimus šioms priemonėms įgyvendinti.

REACH reglamento reikalavimų mokslinius pagrindus padėjo Jungtinių tyrimų centras, kurio steigimas siejasi su Romos sutarties pasirašymu 1957 metais. Šiandien tai stiprus mokslinių tyrimų centras, atliekantis fundamentalius fizikos, chemijos, biologijos darbus, sprendžiantis platų spektrą užduočių: nuo sveikatos apsaugos produktų standartų pateikimo iki neteisėtų branduolinės medžiagos šaltinių nustatymo; nuo žemės drebėjimams atsparių pastatų statybos iki genetiškai modifikuotų medžiagų aptikimo maiste; nuo vandens taršos iki palydovinio miškų retinimo stebėjimų. Jungtinių tyrimų centrą sudaro septyni moksliniai tyrimo institutai ir pagrindinė jo veikla – teikti vartotojams mokslinę ir techninę pagalbą, mokslinės analizės pagrindu kurti plėtros, įgyvendinimo ir kontroliavimo klausimais koncepcijas, atitinkančias Europos Sąjungos politiką. Šios veiklos pagrindinis tikslas yra padėti sukurti saugesnę, švaresnę, sveikesnę ir labiau konkurencingą Europą. Jungtinių tyrimų centras koordinuoja ir teikia pagalbą gausiai Europos Sąjungos industrijai, mokslo mokymo įstaigoms, taip pat atlieka mokymus ir bandymus savo laboratorijose vartotojų institucijų naudai. Jungtinių tyrimų centras su Europos Sąjungos valstybių partneriais aktyviai dalyvauja ir kitų pasaulio šalių projektuose, palaiko ryšius su jų šalių laboratorijomis, mokslininkais ir kt.

Jungtinių tyrimų centras yra vienas iš institucijų, teikusių mokslinę ir techninę pagalbą Baltosios knygos kūrimui, įgyvendinant cheminių medžiagų politiką, įdiegiant pavojingų cheminių medžiagų klasifikaciją, ženklimą ir taikant cheminių medžiagų rizikos vertinimą žmonėms ir aplinkai.

Europos Parlamento pirmininkas J. Borrell REACH reglamento svarbą ir reikšmę apibūdino taip: „*Po šio balsavimo dėl vieno sudėtingiausių Europos Sąjungos istorijoje tekstų įsigalios labai svarbūs teisės aktai, kurie saugos visuomenės sveikatą ir aplinką nuo cheminių medžiagų grėsmės, tačiau nesumažins Europos konkurencingumo. Europos Sąjungos žmonės bus geriau apsaugoti nuo daugelio nuodingų chemikalų kasdieniniame gyvenime...*“ (Konferencijos medžiaga, 2006 m, Briuselis).

Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą laikas sutapo su Europos Sąjungos pirmuoju REACH reglamento įdiegimo etapu. REACH reglamento tiesioginis taikymas privalomas visose Europos Sąjungos valstybėse tuo pačiu metu. Lietuvoje cheminių medžiagų ir preparatų, tarp jų pavojingų cheminių medžiagų, aplinkos ir sveikatos sauga praktiškai tik pradama ir ne visada tai daroma pasirenkant efektyviausius sprendimus (pvz.: 2000 m. sprendimas Valstybinę ne maisto produktų inspekciją prie Ūkio ministerijos patvirtinti cheminių medžiagų valdymo kompetentingąja įstaiga), todėl 2006 m. Aplinkos apsaugos agentūroje buvo įsteigtas Cheminių medžiagų departamentas. Pagrindinis Aplinkos apsaugos agentūros veiklos uždavinys buvo suformuluotas taip:

„6.2. užtikrinti pagal kompetenciją cheminių medžiagų ir preparatų valdymo politikos įgyvendinimą.“³².

Šis sprendimas ištaisė ankstesnę klaidą ir paskelbė Aplinkos apsaugos agentūrą cheminių medžiagų valdymo kompetentingąja institucija REACH reglamento reikalavimams įgyvendinti aplinkos apsaugos srityje. Be to, Aplinkos ministerijos strategijoje buvo numatytas nacionalinio teisyno koregavimas pagal esamus ir keičiamus cheminių medžiagų valdymo dokumentus įgyvendinant REACH reglamentą. Taigi paruošiamasis REACH įdiegimo periodas Lietuvoje nesiskyrė nuo priemonių, taikomų kitose Europos Sąjungos valstybėse.

Antruoju pereinamuoju periodu Lietuvoje atsižvelgiant į Europos struktūrinių dalyvių keitimą (agentūros steigimas Helsinkyje) buvo priimti teisės aktai, reglamentuojantys konkrečių institucijų atsakomybę pagal kompetenciją už REACH įgyvendinimą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. liepos 11 d. nutarimu Nr. 687³³ paskelbė Lietuvos Respublikos sprendimą dėl REACH reglamento įgyvendinimo, priskirdama teisėkūros funkcijas Aplinkos ir Sveikatos apsaugos ministerijoms pagal kompetenciją, Aplinkos apsaugos agentūrą paskyrė Lietuvos Respublikos kompetentingąja institucija vykdyti REACH reglamente nustatytas nacionalinių kompetentingų institucijų užduotis bendradarbiaujant su Valstybiniu aplinkos sveikatos centru žmonių sveikatos saugos srityje.

Aplinkos apsaugos agentūrai ir Valstybiniam aplinkos sveikatos centrui teko REACH reglamento įgyvendinimo uždaviniai aplinkos ir visuomenės sveikatos saugos srityje. Šios įstaigos pagal šio Vyriausybės nutarimo įpareigojimus turi vertinti chemines medžiagas, konsultuoti cheminių medžiagų gamintojus, bendradarbiauti su Europos Komisijos, Europos Parlamentu, Europos cheminių medžiagų agentūra ir kitomis valstybėmis, užtikrinti priemones, kad REACH reglamentas būtų tinkamai taikomas, informuoti visuomenę apie cheminių medžiagų keliamą riziką naudojant jas ne pagal paskirtį, ne pagal gamintojo instrukciją.

Aplinkos apsaugos agentūra ir Valstybinis aplinkos sveikatos centras palaiko ryšius su Europos Komisijos darbo grupėmis, rengiančiomis REACH reglamento įgyvendinimo administravimo dokumentus, dalyvauja techniniuose Europos Sąjungos valstybių ekspertų

---

³² Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. D1-612 „Dėl aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymo Nr. D1-385 „Dėl Aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2005, Nr.150-554.

³³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. 687 „Dėl 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH), įsteigiančio Europos cheminių medžiagų agentūrą, iš dalies keičiančio direktyvą 1999/45/EB bei panaikinančio tarybos reglamentą (EEB) Nr. 793/93, Komisijos reglamentą (EB) Nr. 1488/94, Tarybos direktyvą 76/769/EEB ir Komisijos direktyvas 91/155/EEB, 93/67/EEB, 93/105/EB bei 2000/21/EB, įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 2007, Nr. 78-3135.

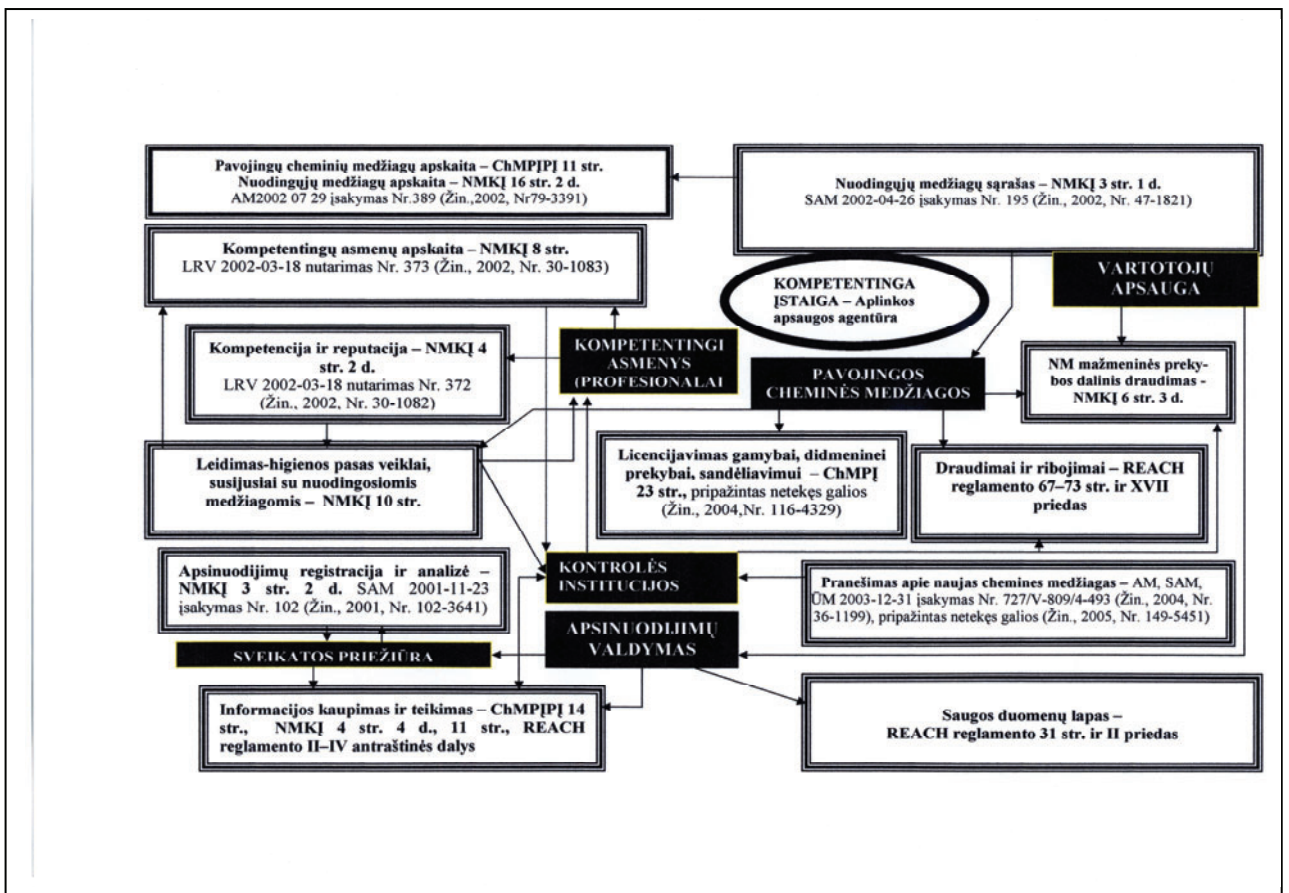
susitikimuose ir darbo grupėse cheminių medžiagų rizikos žmonių sveikatai vertinimo, tiekimo rinkai klausimais, bendradarbiauja su Lietuvos institucijomis, pagal kompetenciją atsakingomis už REACH reglamento įgyvendinimą.

Antruoju pereinamuoju periodu kartu su instituciniais pertvarkymais Lietuva dar turi suderinti Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo ir Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymo reikalavimus su REACH reglamento nuostatomis. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo pakeitimo įstatymas³⁴ jau dera su REACH reglamento nuostatomis, o Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymo pakeitimo projektas svarstomas Vyriausybėje, todėl galima sudaryti Pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje sistemos nuo 2009 m. II pusmečio projekciją. Pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje sistema nuo 2009 m. II pusmečio pateikiama 2 schemoje.

Palyginus Pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje sistemą iki 2009 m. II pusmečio (1 schema) ir nuo 2009 m. II pusmečio (2 schema) matyti akivaizdus Lietuvos institucijų teisėkūros funkcijų susiaurėjimas. Pirmiausia tai pasakytina apie visų cheminių medžiagų reglamentavimą; nuodingųjų medžiagų (pačių pavojingiausių sveikatai medžiagų) teisinio reglamentavimo funkcijos Lietuvoje susiaurėja šiek tiek mažiau. Įsigaliojus REACH reglamentui, pagrindines cheminių medžiagų valdymo funkcijas centralizuotai vykdys Europos Komisija ir jos padalinys – Europos cheminių medžiagų agentūra, kuri ne tik priims valdymo sprendimus, bet ir atliks kai kurias konkrečias REACH reglamento įgyvendinimo funkcijas. Tokia centralizacija siekiama visoje Europos Sąjungoje suvienodinti cheminių medžiagų valdymo sprendimus, tačiau ji gali turėti ir neigiamų pasekmių. Viena iš jų Lietuvos cheminių medžiagų valdymą vykdančių institucijų realaus vaidmens netekimas ir paliekant joms centralizuotai priimamų sprendimų techninio vykdytojo vaidmenį, nes Europos cheminių medžiagų agentūra faktiškai yra Europos Sąjungos kompetentingoji REACH reglamento įgyvendinimo institucija. Tai savo ruožtu Lietuvoje neišvengiamai sumažins kompetentingų šios srities specialistų autoritetą ir poreikį.

---

³⁴ Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 76-3000.

2 schema. Pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje sistema nuo 2009 m. II pusmečio pagal Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo pakeitimo įstatymą (ChMPIPI), Nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymą (NMKI) (priėmus įstatymo pakeitimus) ir REACH reglamentą

Be to, reikia pripažinti ir tam tikrą atotrūkį tarp Europos cheminių medžiagų agentūros ir nacionalinių kompetentingųjų institucijų. Pagrindinės atotrūkio priežastys – maža Lietuvos kompetentingosios institucijos įtaka Europos cheminių medžiagų agentūros priimant sprendimus, be to neužtikrintas grįžtamasis ryšys, sudarantis pagrindą vertinti sprendimų veiksmingumą, ir prireikus juos koreguoti. Taigi cheminių medžiagų, vieno iš aplinkos ir sveikatos rizikos veiksnių, valdymo strategiją ir net taktiką Lietuva turėjo perleisti Europos cheminių medžiagų agentūrai. Apibendrinant reikėtų pažymėti, kad cheminės saugos problemoms iš esmės spręsti šiandien, realiai įgyvendinant Europos Sąjungos teisyno reikalavimus, Lietuvoje būtina nustatyti viešojo administravimo specialiųjų veiklos rūšių veiksmų algoritmus, o tai reikalauja ir teisinio, ir viešojo administravimo, ir aplinkos apsaugos, ir visuomenės sveikatos priežiūros išmanymo bei atitinkamų teisės aktų nuostatų vykdymo. Valdymo teorijos ir praktikos požiūriu tikslinga institucionalizuoti Europos cheminių medžiagų agentūros ir nacionalinių kompetentingųjų institucijų ryšius. Pavyzdžiui, nacionalines kompetentingąsias institucijas reorganizavus į

Europos cheminių medžiagų agentūros padalinius, būtų užtikrintas kiekvienos institucijos vaidmuo priimant cheminių medžiagų valdymo sprendimus ir juos įgyvendinant.

IV. PROFESIONALIŲ CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ RIZIKOS VALDYTOJŲ LIETUVOS ĮMONĖSE KOMPETENCIJA ĮGYVENDINANT REACH REGLAMENTĄ

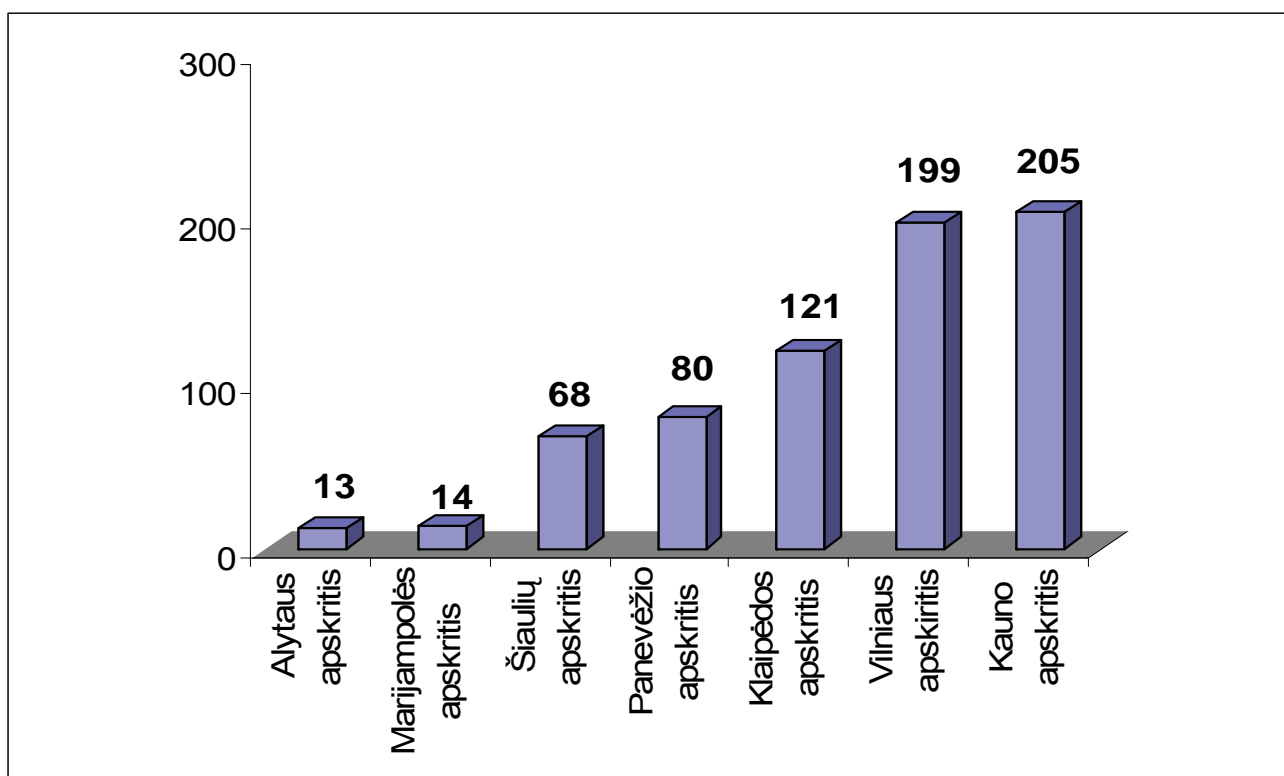
Kadangi REACH reglamentas jau yra patvirtintas ir greitai įsigalios visi jo straipsniai, Lietuvos valdymo institucijos iš esmės jau apibrėžė šio reglamento įgyvendinimo gaires šalyje, o profesionalūs cheminių medžiagų rizikos valdytojai Lietuvos įmonėse turės aktyviai dalyvauti įgyvendinant REACH reglamentą. Reikia pripažinti, kad Lietuvoje tik keletas specialistų, kurių darbas buvo susijęs su REACH reglamento derinimu, turi pakankamai žinių apie REACH ir jie atstovauja Aplinkos ministerijai, Aplinkos apsaugos agentūrai, Valstybiniam aplinkos sveikatos centrui. Profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų Lietuvos įmonėse žinių lygis apie REACH reglamentą yra labai skirtingas. Didžiausią susirūpinimą jiems kelia cheminių medžiagų registracija.

2007 metais buvo atliktas vienmomentis anketinis tyrimas ir apklausti 193 Lietuvos įmonėse dirbantys profesionalūs cheminių medžiagų rizikos valdytojai. Tyrimo tikslas – įvertinti minėtų įmonių specialistų pasirengimo lygį įgyvendinti jiems pagal reglamentą priskirtas funkcijas bei pareigas, nustatyti jų kompetencijos ir žinių apie Europos cheminių medžiagų agentūros veiklą ir funkcijas lygį. Tyrimas atliktas įgyvendinant REACH reglamento nuostatas dėl kompetentingoms institucijoms priskirtų funkcijų, t.y. Lietuvos kompetentingoms institucijoms – Aplinkos apsaugos agentūrai kartu su Valstybinio aplinkos sveikatos centru vykdant profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų teorinį bei praktinį mokymą penkiose didžiausiose Lietuvos apskrityse REACH reglamento įgyvendinimo klausimais.

Tyrimas parodė, kad pradinių žinių apie REACH reglamento principus ir reikalavimus didesnės įmonės turi pakankamai. Tačiau net ir šios įmonės turės tam tikrų sunkumų praktikoje įgyvendinant REACH reglamento reikalavimus. Kita vertus, įvertinant nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atgavimo Lietuvos profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetenciją, formuojamą pagal Europos Sąjungos teisės cheminių medžiagų valdymo principus, REACH reglamentas didelių problemų neturėtų sukelti. Didžioji dalis REACH reglamento reikalavimų, tokių kaip saugos duomenų lapas, pavojingų cheminių medžiagų draudimai ir ribojimai, cheminių medžiagų rizikos vertinimas, pavojingesnių cheminių medžiagų keitimas mažiau pavojingomis ir kt., profesionaliems Lietuvos cheminių medžiagų rizikos valdytojams nėra naujiena. Visi Europos Sąjungos cheminių medžiagų sektoriaus teisės aktų reikalavimai dar iki REACH reglamento patvirtinimo buvo įteisinti atitinkamuose Lietuvos

teisės aktuose ir galios iki viso REACH reglamento įsigaliojimo. Kartu galima prognozuoti, kad vienas iš pagrindinių REACH reglamento reikalavimų – pavojingas chemines medžiagas autorizuoti, atliekant gana sudėtingas, reikalaujančias didelės kompetencijos ir brangias procedūras, paskatins naudoti mažiau kenksmingų cheminių medžiagų.

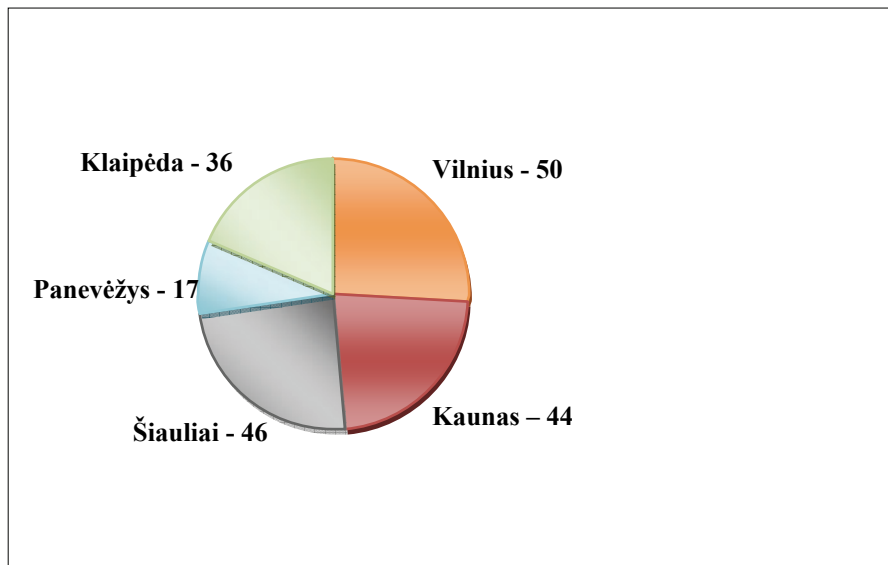
Lietuvoje yra 700 profesionalių Lietuvos cheminių medžiagų rizikos valdytojų, kurie gamina, importuoja ar naudoja chemines medžiagas ir preparatus savo veikloje. Daugiausia potencialių REACH reglamento reikalavimų vykdytojų yra Vilniaus ir Kauno apskrityse. Tauragės, Telšių ir Utenos apskrityse, įmonių, kurios gamina, importuoja ar naudoja chemines medžiagas ir preparatus savo veikloje ir tuo pačiu būtų REACH reglamento reikalavimų vykdytojos, nėra užregistruota³⁵.

9 paveikslas. Lietuvos įmonių, kurios gamina, importuoja ar savo veikloje naudoja chemines medžiagas, skaičius

³⁵ Informacija apie chemines medžiagas ir preparatus. Aplinkos apsaugos agentūros duomenų bazė. // www.infochema.lt

Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrime daugiausia dalyvavo Vilniaus regiono atstovų – 50 dalyvių, Kauno – 44 dalyviai ir Šiaulių – 46 dalyviai.

10 paveikslas. Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal Lietuvos regionus

Vilniaus regiono cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyviai daugiausia buvo iš mažų įmonių (75 proc.), kurios platina chemines medžiagas ir preparatus (40 proc.). Didžiausią jų dalį (63 proc.) sudarė atstovai įmonių, kuriose per metus sunaudojama iki 100 t vieno pavadinimo cheminės medžiagos. Be to, dauguma Vilniuje įsikūrusių įmonių (74 proc.) savo veikloje naudoja iki 50 skirtingų pavadinimų cheminių medžiagų. Moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai chemines medžiagas naudoja 36 proc. įmonių. Daugiau nei pusės (61 proc.) Vilniaus įmonių atstovų nuomone, jų atstovaujama įmonė yra pasirengusi vykdyti REACH reglamento reikalavimus.

Kauno regiono cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyviai pasiskirstė taip: 50 proc. – mažos įmonės, 32 proc. – vidutinės įmonės ir 18 proc. – didelės įmonės, kurios chemines medžiagas ir preparatus naudoja savo įmonės veikloje. Dauguma Kaune įsikūrusių įmonių (79 proc.) savo veikloje naudoja iki 50 skirtingų pavadinimų cheminių medžiagų. Moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai chemines medžiagas naudoja 21 proc. įmonių. Tik šiek tiek daugiau nei pusė (57 proc.) įmonių atstovų mano, kad jų atstovaujama įmonė yra pasirengusi vykdyti REACH reglamento reikalavimus.

Šiaulių regiono cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo 50 proc. dalyvių atstovavo didelėms įmonėms. Įmonės,

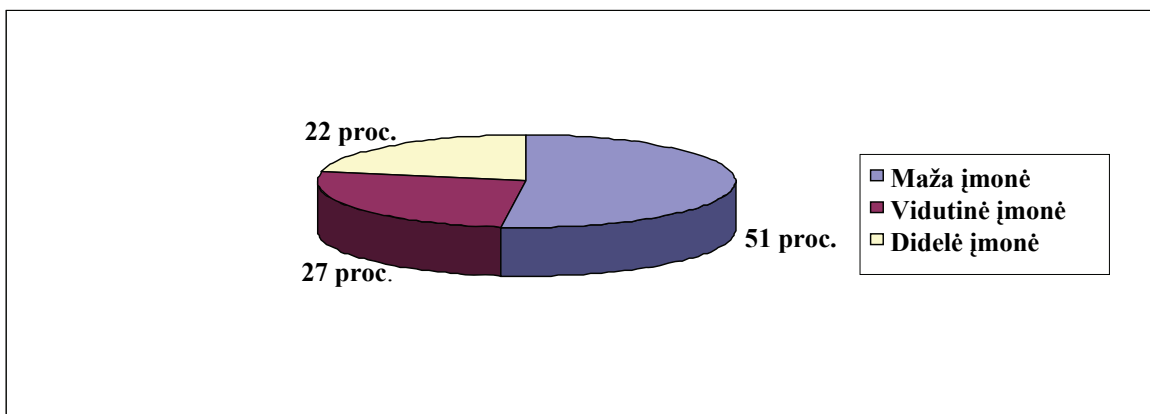

kurioms atstovavo dauguma dalyvių, chemines medžiagas ir preparatus daugiausia naudoja savo įmonės veikloje (66 proc.). Dauguma Šiauliuose įsikūrusių įmonių (50 proc.) savo veikloje naudoja iki 10 skirtingų pavadinimų cheminių medžiagų. Moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai chemines medžiagas naudoja 25 proc. įmonių. Tik pusė įmonių atstovų mano, kad jų atstovaujama įmonė yra pasirengusi vykdyti REACH reglamento reikalavimus.

Klaipėdos regiono cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrime dalyvavo daugiausia iš vidutinių įmonių (46 proc.), kurios chemines medžiagas ir preparatus naudoja daugiau nei vienoje veikloje (76 proc.). Didžiausią jų dalį (37 proc.) sudarė atstovai įmonių, kuriose per metus sunaudojama 1–10 tonų cheminės medžiagos. Be to, dauguma Klaipėdoje įsikūrusių įmonių (46 proc.) savo veikloje naudoja nuo 10 iki 50 skirtingų pavadinimų cheminių medžiagų. Moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai chemines medžiagas naudoja 27 proc. įmonių. Net 82 proc. Klaipėdos regiono įmonių atstovų nuomone, jų atstovaujama įmonė yra pasirengusi vykdyti REACH reglamento reikalavimus.

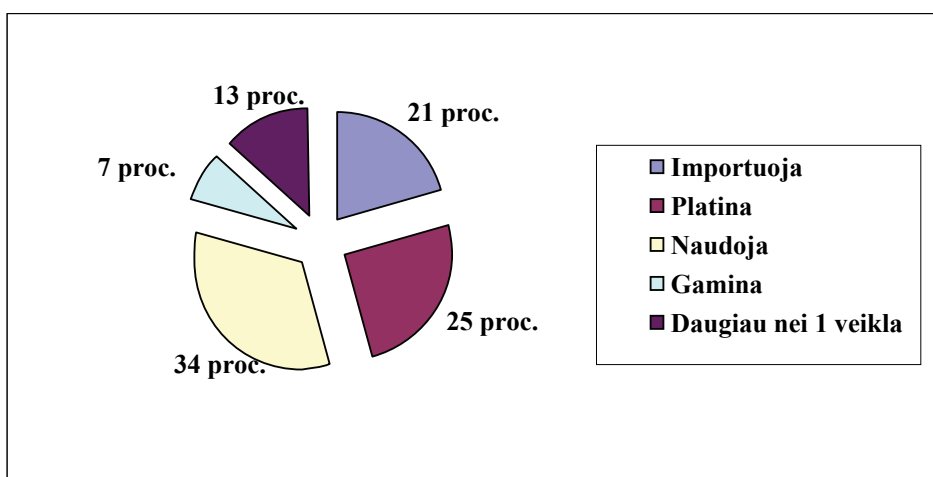
Panevėžio regiono cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrime dalyvavo vienodas didelių, vidutinių ir mažų įmonių, kurios chemines medžiagas ir preparatus naudoja savo veikloje, atstovų (45 proc.). Didžiausią jų dalį (33 proc.) sudarė atstovai įmonių, kuriose per metus sunaudojama 10–100 tonų cheminės medžiagos. Be to, dauguma Panevėžyje įsikūrusių įmonių (50 proc.) savo veikloje naudoja iki 10 skirtingų pavadinimų cheminių medžiagų. Moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai chemines medžiagas naudoja 8 proc. įmonių. Tik 25 proc. Panevėžio regiono įmonių atstovų mano, kad jų atstovaujama įmonė yra pasirengusi vykdyti REACH reglamento reikalavimus.

Apibendrinant galima padaryti išvadą, kad cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrime daugiausia dalyvavo mažų įmonių (iki 50 darbuotojų) atstovai (51 proc.). Šiose įmonėse cheminių medžiagų tvarkymo dokumentus dažniausiai rengia ne chemijos srities specialistas, todėl labai svarbu organizuoti informacinius renginius, pateikiant aktualią informaciją apie cheminių medžiagų tvarkymą nustatančius teisės aktus.

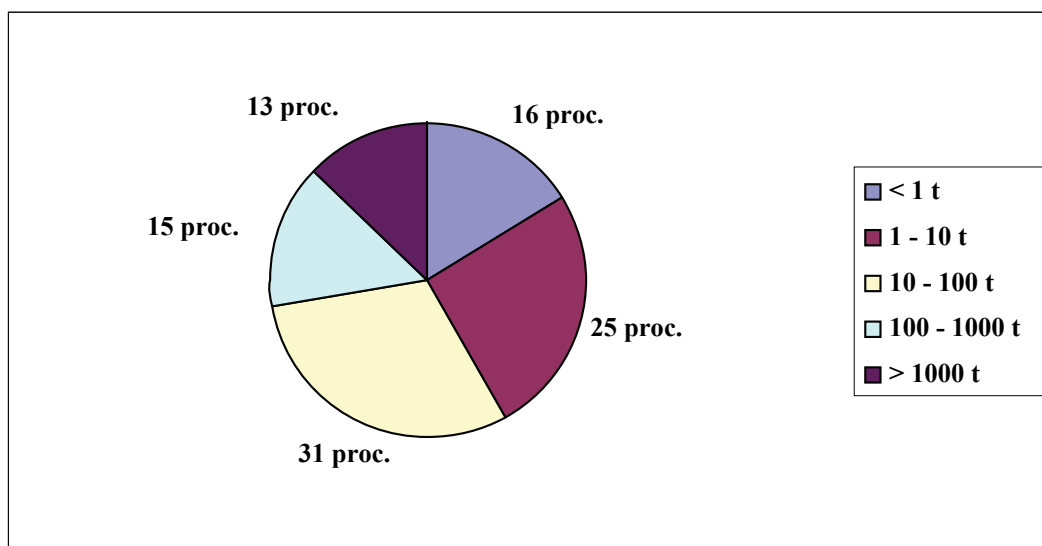
11 paveikslas. Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal atstovaujamos įmonės dydį

Lietuvos įmonės, kurių atstovai dalyvavo tyrime, daugiausia naudoja chemines medžiagas ir preparatus savo įmonės veikloje (34 proc.), platina (25 proc.) bei importuoja (21 proc.). Be to, 13 proc. įmonių vykdo daugiau nei vieną veiklą. Pagal šiuos duomenis, galime daryti išvadas, kad tik 25 proc. dalyvavusių įmonių registruoti cheminės medžiagos pagal REACH reglamentą nereikės. Tuo tarpu 28 proc. įmonių privalės pradžioje preliminariai užregistruoti gaminamą/importuojamą/naudojamą cheminę medžiagą, o vėliau pateikti visus registracijos dokumentus, pagal sunaudojamą cheminės medžiagos kiekį per metus. Todėl tikslinga nuolat didinti cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetenciją ir rengti mokomuosius seminarus apie preliminarios registracijos ir registracijos reikalavimus bei šiuo tikslu naudojamas kompiuterines programas.

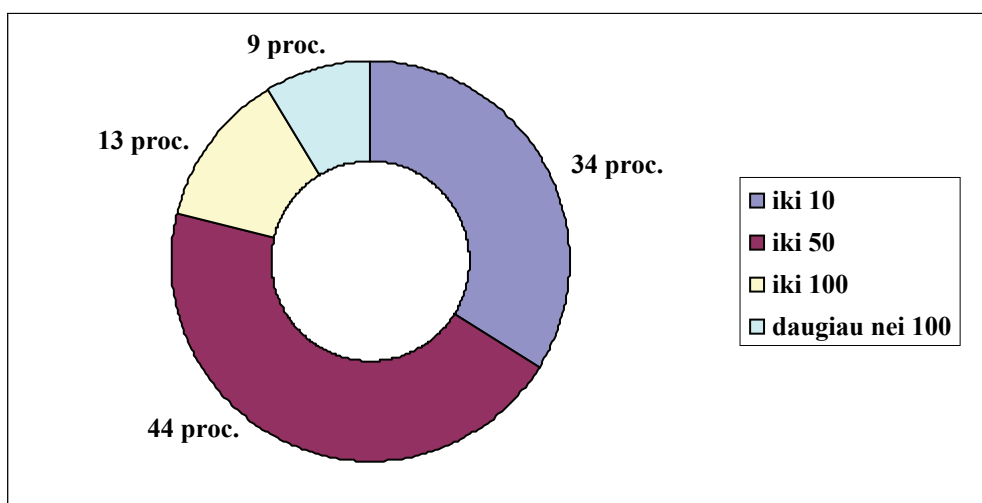
12 paveikslas. Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal atstovaujamos įmonės veiklos pobūdį

Daugiausia įmonių (31 proc.) savo veikloje naudoja 10–100 t vieno pavadinimo cheminės medžiagos per metus, 25 proc. – 1–10 t, 16 proc. – vartoja mažiau nei 1 t, 15 proc. – 100–1000 t, 13 proc. – naudoja daugiau nei 1000 t. Galima daryti išvadą, kad jei įmonės ir toliau vykdys savo veiklą, 13 proc. iš jų turės registruoti cheminę medžiagą iki 2010 m. lapkričio 30 d.

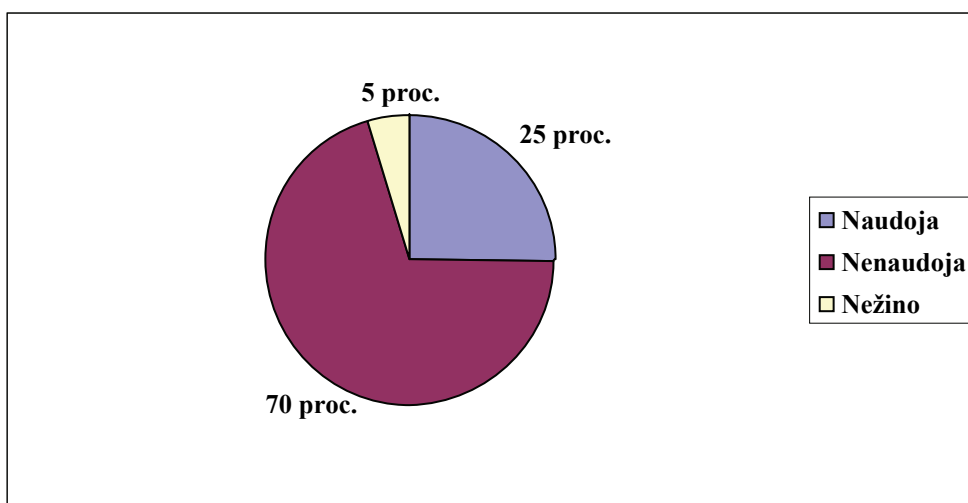
13 paveikslas. Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal atstovaujamos įmonės vieno pavadinimo cheminės medžiagos suvartojamą kiekį per metus

Lietuvos įmonių dalyvavusių tyrime, 44 proc. atstovų teigia, kad jų įmonėje naudojama iki 50 pavadinimų skirtingų cheminių medžiagų, 34 proc. – iki 10 pavadinimų skirtingų cheminių medžiagų.

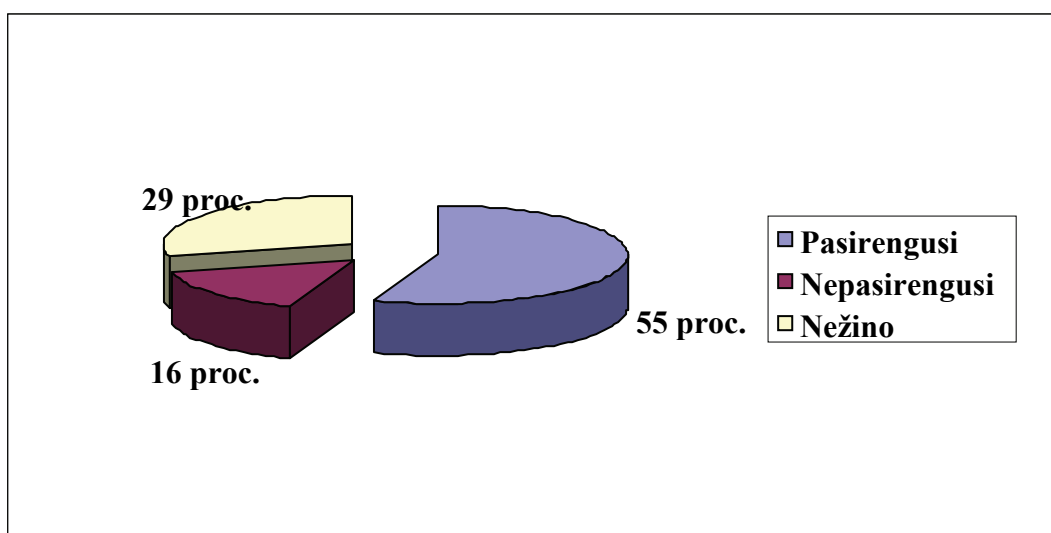
14 paveikslas. Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal atstovaujamos įmonės naudojamų skirtingų pavadinimų cheminių medžiagų skaičių

Tik 25 proc. įmonių naudoja chemines medžiagas moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, t. y. šios įmonės gali tikėtis išimčių taikant REACH reglamento reikalavimus registruoti chemines medžiagas.

15 paveikslas. Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal atstovaujamos įmonės cheminės medžiagos naudojimą MTTP

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad 55 proc. tyrimo dalyvių mano, kad jų įmonės yra tinkamai pasirengusios vykdyti REACH reglamento reikalavimus, tačiau visi dalyviai anketose pažymėjo, kad kvalifikacijos tobulinimo seminarai yra reikalingi ir ateityje.

16 paveikslas. Cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos dėl REACH reglamento įgyvendinimo tyrimo dalyvių nuomonė apie įmonės pasirengimą įgyvendinti REACH reikalavimus

Atsižvelgiant į naujosios Europos cheminių medžiagų politikos iškeltas idėjas ir tikslus, įteisintus Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH), įsteigiančiame Europos cheminių medžiagų agentūrą, iš dalies keičiančiame direktyvą 1999/45/EB bei panaikinančiame Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 793/93, Komisijos reglamentą (EB) Nr. 1488/94, Tarybos direktyvą 76/769/EEB ir Komisijos direktyvas 91/155/EEB, 93/67/EEB, 93/105/EEB bei 2000/21/EB (toliau – REACH reglamentas), labai svarbu išanalizuoti cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetenciją Lietuvos įmonėse. Kadangi tai sudėtingas dokumentas ir jį įgyvendinti nebus paprasta, todėl REACH reglamento įgyvendinimo pasekmės labai priklausys nuo Lietuvos įmonėse dirbančių profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos.

2007 m. atlikto vienmomenčio anketinio tyrimo rezultatai parodė, kad tik šiek tiek daugiau nei pusė (55 proc.) tyrime dalyvavusių įmonių atstovų mano, kad jų atstovaujama įmonė yra pasirengusi vykdyti REACH reglamento reikalavimus. Be to, tyrimo duomenys rodo, kad pagal REACH reglamentą net 75 proc. Lietuvos įmonių turės registruoti naudojamas chemines medžiagas, 28 proc. įmonių privalės pradžioje preliminariai užregistruoti gaminamą/importuojamą/naudojamą cheminę medžiagą, o vėliau pateikti visus registracijos dokumentus, pagal sunaudojamą cheminės medžiagos kiekį per metus. Todėl galima prognozuoti, kad bus didelis poreikis nuolat didinti cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetenciją REACH reglamento reikalavimų klausimais, o prioritėtinė kryptis – preliminarios registracijos ir registracijos reikalavimai. Pagal REACH reglamento nustatytą tvarką cheminių medžiagų preliminarią registraciją ir registraciją vykdys Europos cheminių medžiagų agentūra, todėl tikslinga aptarti jos struktūrą ir uždavinius.

V. EUROPOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ AGENTŪRA

Helsinkyje įsteigta Europos cheminių medžiagų agentūra rūpinsis cheminių medžiagų registracijos, vertinimo, autorizacijos bei apribojimų procedūromis ir užtikrins, kad jos būtų suderintos visoje Europos Sąjungoje. Šių REACH procedūrų paskirtis – teikti papildomos informacijos apie chemines medžiagas, užtikrinti jų saugų naudojimą ir stiprinti Europos pramonės konkurencingumą (asmeninė patirtis, Workshop committee of Risk Communication Network, Helsinkis, 2008).

Priimdama sprendimus agentūra naudosis naujausiais turimais moksliniais ir techniniais duomenimis bei socialinėmis ir ekonominėmis žiniomis. Ji taip pat informuos apie chemines medžiagas ir teiks techninius bei mokslinius patarimus. Be to, agentūra vertins ir tvirtins siūlomus bandymus. Taip sumažės bandymų su gyvūnais.

Per pirmuosius veiklos metus bus kuriama agentūros organizacinė struktūra ir įdarbinami darbuotojai, kad nuo 2008 m. birželio 1 d. būtų galima pradėti preliminariai registruoti chemines medžiagas. Tikimasi, kad Agentūros darbuotojų padaugės nuo šimto 2007 m. iki keturių šimtų 2010 m. Pirmi darbo pasiūlymai paskelbti 2007 m. vasario mėn., ir šiuo metu darbuotojai priimami į darbą.

Agentūros darbuotojai yra atsakingi už Europos Sąjungos gaminamų, naudojamų ir į ją importuojamų cheminių medžiagų registraciją, įvertinimą, autorizaciją ir apribojimus. Be to, Agentūros darbuotojai užtikrina, kad per tris Agentūros komitetus ir forumą valstybėms narėms ir Europos Sąjungos institucijoms būtų teikiamos kokybiškos mokslinės ir techninės konsultacijos, ir teikia pagalbą valstybėms narėms bei cheminių medžiagų registruotojams. Agentūra taip pat tvarko programinę įrangą ir duomenų bazes, kuriomis naudojantis bus paprasčiau įgyvendinti REACH nuostatas³⁶.

VI. EUROPOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ AGENTŪROS UŽDAVINIAI

Europos cheminių medžiagų agentūros uždaviniai:

- valdyti ir įgyvendinti techninius, mokslinius bei administracinius REACH sistemos aspektus;
- užtikrinti, kad šių aspektų valdymas būtų suderintas Europos Sąjungos lygiu;
- teikti valstybėms narėms ir Europos Sąjungos institucijoms kokybiškus mokslinius ir techninius patarimus visais klausimais, susijusiais su REACH reglamento taikymo sričiai priklausančiomis cheminėmis medžiagomis;
- tvarkyti informacines technologijas (REACH IT) paremtus rekomendacinius dokumentus, priemones ir duomenų bazes;
- padėti nacionalinėms pagalbos tarnyboms ir teikti pagalbą registruotojams;
- viešai skelbti informaciją apie chemines medžiagas.

Taigi, pagrindinė Agentūros užduotis – teikti pakankamai informacijos ir rekomendacijų cheminės pramonės įmonėms, ypač mažosioms ir vidutinėms įmonėms, kaip įgyvendinti REACH reikalavimus. Todėl Agentūra teikia šias paslaugas visomis oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis savo interneto svetainėje. Joje galima rasti visą bendrą informaciją apie chemines medžiagas, REACH rekomendacinius dokumentus ir kitas priemones, padedančias cheminių medžiagų rizikos valdytojams įgyvendinti naujojo gan sudėtingo teisės akto nuostatas.

---

³⁶ http://echa.europa.eu/home_lt.asp, prisijungimo laikas: 2008-10-19

VII. EUROPOS CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ AGENTŪROS ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA

Europos cheminių medžiagų agentūrą sudaro³⁷:

- **Valdančioji taryba**, atsakinga už biudžeto, darbo programos ir metinės ataskaitos tvirtinimą. Agentūros valdančiąją tarybą sudaro valstybių narių, Europos Parlamento, Europos Komisijos atstovai ir trys nariai, atstovaujantys pramonės sektoriui, profesinėms sąjungoms ir nevyriausybinėms organizacijoms;
- **vykdomasis direktorius** – teisinis agentūros atstovas, atsakingas už agentūros einamųjų reikalų (taip pat finansų) valdymą ir administravimą. Vykdomasis direktorius teikia ataskaitas Valdančiajai tarybai;
- **sekretoriatas**, kuris teikia paramą komitetams ir forumui, atlieka registravimo bei vertinimo darbus, rengia gaires, tvarko duomenų bazes ir teikia informaciją;
- **Valstybių narių komitetas**, atsakingas už skirtingų nuomonių dėl agentūros ar valstybių narių pasiūlytų sprendimų projektų derinimą ir siūlo medžiagas, kurias reikėtų priskirti didelį susirūpinimą keliančioms cheminėms medžiagoms;
- **Rizikos vertinimo komitetas**, atsakingas už agentūros nuomonės dėl įvertinimų, paraiškų leidimams gauti, siūlomų apribojimų ir pasiūlymų dėl klasifikavimo bei ženklavimo rengimą;
- **Socialinės ir ekonominės analizės komitetas**, atsakingas už agentūros nuomonės dėl paraiškų leidimams gauti, siūlomų apribojimų ir klausimų, susijusių su siūlomo teisės akto socialiniu ir ekonominiu poveikiu, rengimą;
- **Keitimosi informacija apie vykdymą forumas**, koordinuojantis už REACH reglamento vykdymą atsakingų valstybių narių institucijų tinklą;
- **Apeliacinė komisija**, priimanti sprendimus dėl apeliacinių skundų, susijusių su agentūros priimtais sprendimais.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Apibendrinant šį darbą, galima daryti tokias **išvadas**:

1. Lietuvoje po Nepriklausomybės atkūrimo 1991 metais nebuvo cheminių medžiagų tvarkymo sistemos, buvo pereinamasis periodas, kai buvo palikti galioti dokumentai, priimti iki

---

³⁷ http://echa.europa.eu/home_lt.asp; prisijungimo laikas: 2008-10-20

Nepriklausomybės paskelbimo datos, ir jau įsigaliojo nauji dokumentai, patvirtinti nepriklausomos Lietuvos Respublikos valstybinės valdžios institucijų.

2. Cheminių medžiagų valdymo ir tvarkymo Lietuvoje problemų sprendimo eigos pagal įvykimo laiką analizė reminatis oficialiais dokumentais rodo, kad sveikatos ir aplinkos saugos plėtra nagrinėjamoje specifinėje srityje, nuo problemos suformavimo iki jos sprendimo pradžios užtruko apie 10 metų.

3. Cheminių medžiagų valdymo ir tvarkymo sistemos kūrimo raidos tyrimas padeda geriau suprasti priimtų ir priimamų sprendimų seką, jų reikšmę šalinant pavojingų cheminių medžiagų sukeltą grėsmę aplinkai ir žmonių sveikatai. Kartu tikėtina, kad cheminių medžiagų tvarkymo sistemos kūrimo patirtis (tiek pasiekimai, tiek ir klaidos) gali būti naudinga sprendžiant sveikesnės aplinkos plėtros ir gyventojų sveikatos stiprinimo problemas.

4. Cheminių medžiagų valdymo sistemos kūrimo patirtis yra naudinga Lietuvos atstovams dalyvaujant šios srities Europos Sąjungos teisėkūroje.

5. Lietuvos Respublikos teisės aktai cheminių medžiagų valdymo srityje yra suderinti su Europos Sąjungos šios srities teisynu. REACH reglamentas pakeitė iki tol galiojusią Lietuvoje cheminių medžiagų valdymo teisinę bazę.

6. REACH reglamento įgyvendinimo rezultatai labai priklausys nuo Lietuvos įmonėse dirbančių profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetencijos.

7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos Aplinkos apsaugos agentūra ir Valstybinis aplinkos sveikatos centras vykdo priskirtas kompetentingų institucijų funkcijas aplinkos ir žmogaus sveikatos saugos srityje.

8. Cheminių medžiagų, vieno iš aplinkos ir sveikatos rizikos veiksnių, valdymo strategija ir net taktika Lietuvoje perduota Europos cheminių medžiagų agentūrai.

Remiantis šiomis išvadomis, siūlomos rekomendacijos:

1. Valdymo teorijos ir praktikos požiūriu tikslinga institucionalizuoti Europos cheminių medžiagų agentūros ir nacionalinių kompetentingųjų institucijų ryšius.

2. Reorganizuoti sujungiant nacionalines kompetentingąsias institucijas į Europos cheminių medžiagų agentūros padalinį, tuo užtikrinant priimtų sprendimų dėl cheminių medžiagų valdymo nuoseklumą, operatyvumą ir vientisumą bei jų įgyvendinimą.

3. Kompetentingų įstaigų vadovams daryti vadybinius ir organizacinius sprendimus, siekiant nuolat didinti cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetenciją ir tuo užtikrinant Lietuvos cheminės pramonės įmonių, ypač mažų ir vidutinių, konkurencingumą Europoje.

SANTRAUKA

Raktažodžiai: cheminė medžiaga, valdymas, teisėkūra, lyginamoji analizė, sveikatos sauga, aplinkos sauga.

Darbe analizuojama cheminių medžiagų tvarkymo valdymo Lietuvoje problemų sprendimo eiga nuo 1991 iki 2010 metų ir nagrinėjami kai kurie sveikatos ir aplinkos apsaugos politikos aspektai.

Lietuvoje po Nepriklausomybės atkūrimo nebuvo cheminių medžiagų tvarkymo sistemos. Pereinamuoju laikotarpiu buvo palikti galioti dokumentai, priimti iki Nepriklausomybės atkūrimo paskelbimo datos, ir jau įsigaliojo nauji dokumentai, patvirtinti nepriklausomos Lietuvos Respublikos valstybės institucijų. Analizuojant nepriklausomos Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų valdymo raidą, akivaizdžiai matyti, kad teisė turinio prasme buvo nuolat kintantis procesas ir didžiausi buvo jos esmės pokyčiai.

Lietuvoje pagrindinės pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų valdymo koordinatorės yra Aplinkos ministerija ir Sveikatos apsaugos ministerija, kadangi šių ministerijų esminė misija yra apsaugoti aplinką ir gyventojų-vartotojų sveikatą nuo galimo kenksmingo cheminių medžiagų poveikio.

Cheminių medžiagų valdymo ir tvarkymo Lietuvoje problemų sprendimo eigos pagal įvykimo laiką analizė remiantis oficialiais dokumentais rodo, kad sveikatos ir aplinkos saugos plėtra nagrinėjamoje specifinėje srityje, nuo problemos suformavimo iki jos sprendimo pradžios užtruko apie 10 metų. Darbe pateikiamos ir analizuojamos dvi schemas – Pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje 2000–2005 m. sistema pagal Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą ir Nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymą, ir Pavojingų cheminių medžiagų valdymo Lietuvoje sistema nuo 2009 m. II pusmečio pagal Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą (2008 m. birželio 17 d. redakcija), Nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymą (priėmus įstatymo pakeitimus) ir REACH reglamentą. Lietuvos integracija į bendrą Europos Sąjungos cheminių medžiagų ir preparatų valdymo strategijos realizavimą *de facto* prasidėjo jau 1994 m., kai pasirengimas integracijai vyko tik principinių svarstymų ir susitarimų lygiu. Lietuvos Respublikos teisės aktai cheminių medžiagų valdymo srityje suderinti su Europos Sąjungos šios srities teisynu. REACH pakeitė Lietuvoje galiojusią šios srities teisinę bazę. Taigi Lietuva cheminių medžiagų, vieno iš aplinkos ir sveikatos rizikos veiksnių, valdymo strategiją ir taktiką perleidžia Europos cheminių medžiagų agentūrai.

SUMMARY

LITHUANIAN INTEGRATION POLICY INTO THE NEW CHEMICALS MANAGEMENT STRATEGY OF THE EUROPEAN UNION

Key words: chemical substances, management, legislation, comparative assessment, health protection, environment protection.

The graduating paper analyses the process of solution of problems related to chemicals management in Lithuania from the year 1991 to 2010; deals with certain aspects of practical development of health and environment protection. Since restoration of independence in 1991 Lithuania has no chemicals management system; during transitional period both old USSR legal acts and new legal acts, adopted by independent Lithuanian Government, were in force. Legislation development analysis leads to conclusion that changes were continuous process and the changes were essential.

Main chemicals management coordinators in Lithuania were Ministry of Environment and Ministry of Health, as their main field of administration is to protect human health and the environment from risks posed by chemicals. Analysis of official documents shows that transitional period from task formulation until beginning of solution in this specific field lasts about 10 years.

Course of resolution of chemicals handling and management issues in Lithuania from 2000 till 2010 is analysed and certain practical features of health and environmental protection development are considered in the article. Two schemes are presented and analysed in it. One is on Dangerous Chemicals Management System in Lithuania in 2000–2005 based on the Law on Chemical Substances and Preparations and the Law on Poisonous Substances Control (LPSC), another one – Dangerous Chemicals Management System in Lithuania from the second half of the year 2009 based on the Law on Chemical Substances and Preparations (edition of 17th June 2008), the Law on Poisonous Substances Control (when amendments of the Law will be passed) and the REACH regulation. Integration of Lithuania into realisation of the common European Union chemical substances and preparations management strategy *de facto* has started in 1994 already, when preparation to accession was only on the level of principal discussions and agreements. In the field of chemicals management legal acts of the Republic of Lithuania are harmonised with the European Union legislation in this field on political and executive authority level. REACH is replacing existing legal basis of Lithuania in this field. So Lithuania is transferring chemicals (one of environmental health risk factors) management strategy and tactics to the European Chemicals Agency.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 5-75.
2. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1231.
3. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 36-987.
4. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27 straipsnių pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2005, Nr. 79-2846.
5. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymas // Valstybės žinios, 2000, NR. 36-987.
6. Lietuvos Respublikos nuodingųjų medžiagų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 64-2330.
7. Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 56-2225.
8. Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr. 76-3000.
9. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos įstatymo išsigaliojimo įstatymo“ // Valstybės žinios, 1994, Nr. 63-1233.
10. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH), įsteigiantis Europos cheminių medžiagų agentūrą, iš dalies keičiančtis direktyvą 1999/45/EB bei panaikinantis Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 793/93, Komisijos reglamentą (EB) Nr. 1488/94, Tarybos direktyvą 76/769/EEB ir Komisijos direktyvas 91/155/EEB, 93/67/EEB, 93/105/EB bei 2000/21/EB // OL 2006 L 396 p. 1.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. 687 „Dėl 2006 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH), įsteigiančio Europos cheminių medžiagų agentūrą, iš dalies keičiančio direktyvą 1999/45/EB bei panaikinančio Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 793/93, Komisijos reglamentą (EB) Nr. 1488/94, Tarybos direktyvą 76/769/EEB ir Komisijos direktyvas 91/155/EEB, 93/67/EEB, 93/105/EB bei 2000/21/EB, įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 2007, Nr. 78-3135.

12. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 1999 m. kovo 18 d. Nr. 107 „Dėl Lietuvos Respublikos cheminio ginklo uždraudimo įstatymo nuostatų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 1999, Nr. 27-772.

13. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2000 m. sausio 11 d. įsakymas Nr. 16 „Dėl ūkio ministro 1999 m. kovo 18 d. įsakymo Nr. 107 „Dėl Lietuvos Respublikos cheminio ginklo uždraudimo įstatymo nuostatų įgyvendinimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2000, Nr. 6-167.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gegužės 21 d. nutarimas Nr. 206 „Dėl valstybinio sveikatos apsaugos reguliavimo ir valstybinės higieninės kontrolės Lietuvos Respublikoje“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 18-477.

15. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto 1996 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 38 „Dėl buitinių chemijos prekių poveikio vartotojų sveikatai“ // Valstybės žinios, 1997, Nr. 4-63.

16. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto 1996 m. vasario 12 d. įsakymas Nr. 43 „Dėl cheminių alergenų sąrašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 1996, Nr. 20-547.

17. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1998 m. vasario 3 d. įsakymas Nr. 23/66 „Dėl darbų, atliekamų sprendžiant cheminių medžiagų valdymo klausimus, pasiskirstymo“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 15-357.

18. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. rugpjūčio 12 d. Nr. V-650 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 8 d. įsakymo Nr. V-597 „Dėl informacijos, susijusios su žmonių apsinuodijimais ir jų specifine profilaktika, kaupimo ir teikimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2005, Nr. 101-3762.

19. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. D1-612 „Dėl aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymo Nr. D1-385 „Dėl Aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2005, Nr. 150-554.

20. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. kovo 2 d. įsakymas Nr. 152 „Dėl sveikatos apsaugos ministro 2000 05 03 įsakymo Nr. 241 „Dėl poįstatyminių norminių teisės aktų, priimtų iki 1990 m. kovo 11 d. ir kurių galiojimas laikinai pratęsiamas, sąrašo patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2001, Nr. 22-744.

21. Nacionalinė cheminių medžiagų valdymo apžvalga. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija, Vilnius, 1997.

22. Finn Pedersen, Jack de Bruijn, Sharon Munn and Kees van Leeuwen. Assessment of additional testing needs under REACH Effects of (Q)SARS, risk based testing and voluntary

industry initiatives. European Commission Directorate General JRC Joint Research Centre Institute for Health and Consumer Protection, 2003.

23. Gailius V. Mačiūnienė R. Visuomenės sveikatos centrų veiksmų pesticidų sandėlių gaisro atvejais // Higiena ir epidemiologija. 1997, Nr. 3.

24. Kruopienė J., Vaitiekūnienė J. Cheminių medžiagų ir preparatų tvarkymas Lietuvos įmonėse // Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. 2001. Nr.4(18).

25. Mačiūnas E., Mačiūnienė R., Majus S., Juozulynas A. Aplinkos sveikata. Nuodingosios medžiagos. Monografija, Vilnius, 2005.

26. Mačiūnienė R. Visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų dalyvavimas, sprendžiant aktualius cheminio ginklo ir kitų nuodingųjų medžiagų saugojimo bei naikinimo uždavimus, VI-th conference on Military Medicine, Kaunas, 2003.

27. Mačiūnas E. Žmonių apsinuodijimų, ištirtų 2004–2007 metais, palyginamoji analizė. Valstybinis aplinkos sveikatos centras, 2008. // vasc.sam.lt

28. Majus S. Higieninės cheminių medžiagų klasifikacijos palyginamoji apžvalga // Higiena ir epidemiologija. 1994, Nr. 2.

29. Robert Combes, Martin Barratt and Michael Balls, An Overall Strategy for the Testing of Chemicals for Human Hazard and Risk Assessment under EU REACH System, ATLA 31, 2003.

30. Lietuvos Respublikos Profesinių ligų registras, Higienos institutas // www.hi.lt

31. Informacija apie chemines medžiagas ir preparatus. Aplinkos apsaugos agentūros duomenų bazė. // www.infochema.lt

32. Informacija apie Europos Sąjungos cheminių medžiagų agentūrą. // <http://ec.europa.eu/echa/>

2 PAVEIKSLAS. LIETUVOS VYRIAUSIOJO GYDYTOJO HIGIENISTO 1993 M.
BIRŽELIO 17 D. NUTARIMAS NR.6LIETUVOS RESPUBLIKOS
VYRIAUSIASIS VALSTYBINIS
GYDYTOJAS HIGIENISTAS

NUTARIMAS

1993 06 17 Nr. 6

Dėl higienos normos HN 35
"Gyvenamosios aplinkos atmosferos
orą teršiančių medžiagų
didžiausia leidžiama koncentracija"
tvirtinimo

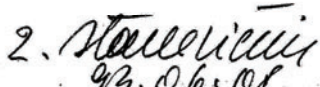
Siekdamas įteisinti gyvenamosios aplinkos atmosferos orą
teršiančių medžiagų koncentracijos norminius dydžius,
nepavojingus žmonių sveikatai

N U T A R I U:

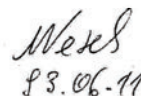
1. Patvirtinti higienos normą HN 35 "Gyvenamosios aplinkos atmosferos orą teršiančių medžiagų didžiausia leidžiama koncentracija" (1 priedas) ir nustatyti jos įsigaliojimo datą nuo 1993 06 17 (patvirtinti HN 35).
2. Patvirtinti HN 35 įdiegimo priemonių planą (2 priedas).
3. Laikyti negaliojančiais Lietuvoje tokius normatyvinius dokumentus:
  - 1) "Gyvenamosios aplinkos atmosferos orą teršiančių medžiagų didžiausios leidžiamos koncentracijos" /Patvirtinta SSSR vyriausiojo valstybinio sanitarijos gydytojo 1984 08 27. Nr 3086-84; Papildymas Nr 1, 3865-85; Papildymas Nr 2, 4256-87; Papildymas Nr 3, 5158-89.
  - 2) Gyvenamosios aplinkos atmosferos orą teršiančių medžiagų orientaciniai nepavojingi lygiai /Patvirtinta SSSR vyriausiojo valstybinio sanitarijos gydytojo 1990 10 26 Nr 4414-90; Papildymas Nr 1, 4944-88; Papildymas Nr 2, 5194-90; Papildymas Nr 3, 5735-91.
4. Nutarimo vykdymo kontrolę pavesti Respublikinio higienos centro direktoriui Z.Stanevičiui.

Vyriausiasis valstybinis
gydytojas higienistas

L. Kalėtinis

Z. Stanevičius
93.06.08.

93.06.09.

93.06.11

LIETUVOS RESPUBLIKOS
VYRIAUSIASIS VALSTYBINIS
GYDYTOJAS HIGIENISTAS

NUTARIMAS

1993 12 30. Nr. 84
Vilnius

Del higienės normos HN 23
"Kenksmingos medžiagos. Didžiausia
leidžiama koncentracija darbo
aplinkos ore" tvirtinimo

Nutarimas

(higienos normos)

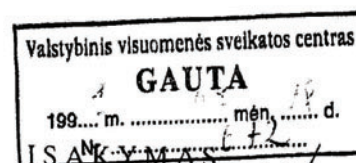
1. Patvirtinti HN 23 "Kenksmingos medžiagos. Didžiausia leidžiama koncentracija darbo aplinkos ore" (1 priedas) ir nustatyti jos išgaliojimo data nuo 1994 03 01.
2. Patvirtinti HN 23 idėgimo priemonių plana (2 priedas).
3. Laikyti negaliojančiais tokius normatyvinius dokumentus:
  - 3.1. Kenksmingų medžiagų didžiausia leidžiama koncentracija darbo aplinkos ore. TSRS SAM 1988 05 26 sarašas Nr. 4617-88. Maskva, 1988 (rusų k.).
  - 3.2. Kenksmingų medžiagų didžiausia leidžiama koncentracija darbo aplinkos ore. TSRS SAM 1988 05 26 sarašo Nr. 4617-88 papildymas Nr. 1, Nr. 4696-1988. Maskva, 1988 (rusų k.).
  - 3.3. Papildymas Nr. 2, Nr. 4952-1989. Maskva, 1989 (rusų k.)
  - 3.4. Papildymas Nr. 3, Nr. 5147-1989. Maskva, 1989 (rusų k.)
  - 3.5. Papildymas Nr. 5, Nr. 5201-1990. Maskva, 1990 (rusų k.)
4. Nutarimo vykdymo kontrolę pavesti Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio gydytojo higienisto pavaduotojui, Respublikinio higienos centro direktoriui Z. Stanevičiui.

Lietuvos Respublikos vyriausiojo
valstybinio gydytojo higienisto
pavaduotojas

R. Sabaliauskas

4 PAVEIKSLAS. APLINKOS APSAUGOS IR SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERŲ 1997 M. LIEPOS 14 D. ĮSAKYMAS NR. 120/394

Aplinkos apsaugos ministerija
Sveikatos apsaugos ministerija

1997 07.14 Nr. 120/394
Vilnius

Dėl darbo grupės sudarymo cheminių
medžiagų valdymo funkcijoms
nustatyti

*Gen. direktoriai,
Tarpinstitucinė grupė, įgyvendinti 3 punkto nuostatas
išvystyti
laikui.
1997.07.16. [Signature]*

Siekdami koordinuoti cheminių medžiagų valdymą, taip pat nustatyti Aplinkos apsaugos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos funkcijas bei išvengti jų dubliavimosi,
ĮSAKOME:

1. Aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos kokybės departamento Cheminių medžiagų skyriaus viršininkei M.Teriošina ir Sveikatos apsaugos ministerijos Visuomenės sveikatos priežiūros skyriaus viršininkui R.Sabaliauskui nustatyti cheminių medžiagų valdymo sritis, kur turi būti patikslinta Aplinkos apsaugos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos kompetencija.
2. Sudaryti darbo grupes Aplinkos apsaugos ministerijos ir Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytų sričių funkcijoms patikslinti:

2.1. Cheminių medžiagų valdymo strategija, teisės aktai	M.Teriošina	- Aplinkos apsaugos ministerijos Cheminių medžiagų skyriaus viršininkė
	I.Vadeikienė	- Aplinkos apsaugos ministerijos Cheminių medžiagų skyriaus vyriausioji inžinierė
	R.Sabaliauskas	- Sveikatos apsaugos ministerijos Visuomenės sveikatos priežiūros skyriaus viršininkas
	<u>V.Morkūnienė</u>	- Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinio visuomenės sveikatos centro higienos chemikė
	<u>S.Majus</u>	- Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinio visuomenės sveikatos centro Profilaktinės toksikologijos skyriaus viršininkas

21/05 2008 10:19 FAX +370 2 72 28 74

OZONO BIURAS

001

LIETUVOS RESPUBLIKOS
APLINKOS APSAUGOS MINISTERIJA

Įsakymas

1997 07 07 Nr. 118
Vilnius

Del Cheminių medžiagų įstatymo
projektą tobulinimo

Siekiant suderinti nacionalinius cheminių medžiagų valdymo reikalavimus su Europos Sąjungos direktyvų nuostatomis, reguliuojančiomis šią sritį,

ĮSAKAU:

1. Cheminių medžiagų įstatymo projektui tobulinti sudaryti tokios sudėties darbo grupę:

1.1. M. Teriošina	- Aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos kokybės departamento Cheminių medžiagų skyriaus viršininkė (grupės vadovė),
1.2. I. Vadeikiienė	- Aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos kokybės departamento Cheminių medžiagų skyriaus vyriausioji inžinierė,
1.3. R. Daubatas	- Lietuvos Piamonininkų konfederacijos Inžinerinės ekologijos asociacijos ekspertus-kooordinatorius, gamtos mokslų daktaras,
1.4. V. Morčūnienė	- Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinio visuomenės sveikatos centro Potencialiai toksiškų medžiagų registro sektoriaus vedėja,
1.5. S. Majus	- Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinio visuomenės sveikatos centro Profilaktinės toksikologijos skyriaus viršininkas Sveikatos apsaugos ministerijos neetatinis vyriausias specialistas profilaktinei toksikologijai,
1.6. B. Širvinskienė	- Ūkio ministerijos Techninės politikos ir kokybės skyriaus vyresn. specialistė,
1.7. E. Butkus	- Vilniaus universiteto Organinės chemijos katedros profesorius.

2. Darbo grupei iki 1997 m. gruodžio 1 d. patobulinti ir papildyti Cheminių medžiagų įstatymo projektą ir pateikti jį Lietuvos Respublikos Vyriausybei tvirtinti.

3. Grupės narių darbą, rengiant Cheminių medžiagų įstatymo projektą, apmokėti iš Gamtos apsaugos fondo.

4. Pavesti šio įsakymo vykdymo kontrolę Aplinkos apsaugos viceministrui A. Daubarui.

Reikšminis žodis - "Cheminės medžiagos".

Ministras

Imantas Lazdinis

6 PAVEIKSLAS. PASITARIMO DĖL PAVOJINGŲ CHEMINIŲ MEDŽIAGŲ IR PREPARATŲ REGISTRO NUOSTATŲ 2001 03 15 PROTOKOLAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŪKIO MINISTERIJA	PROTOKOLAS	medžiagas ir preparatus ir tikrinti jų patikimumą, įgyvendinti iš anksto pranešto sutikimo procedūrą, tvarkyti pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registrą.
	2001.03.15 Nr. _____	R. Lebedys kalbėjo, kad Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatyme neapibrėžtas cheminių medžiagų ir preparatų valdymas. Cheminių medžiagų ir preparatų valdyme dalyvauja kelios institucijos, tikslinga nurodyti koordinuojančią instituciją.
Pasitarimo dėl pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registro nuostatų		NUTARTA:
Pirmininkas – Ūkio viceministras O. Čiukšys Sekretorius – Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos viršininko pavaduotojas V. Šileika		1. Pritarti Sveikatos apsaugos ministerijos nuomonei iš dalies keisti Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą (Žin., 2000, Nr.36-987), nurodant instituciją, koordinuojančią cheminių medžiagų ir preparatų valdymą, bei pakeisti pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registrą tvarkančią įstaigą – vietoj Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos numdyti instituciją, pavaldžią Aplinkos ministerijai ar Sveikatos apsaugos ministerijai, kuri turėtų tvarkyti registrą ir vykdyti kitus su registro tvarkymu susijusius darbus. 2. Prašyti LR Vyriausybės įgalioti Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymą rengusią instituciją parengti šio įstatymo pakeitimo įstatymą.
Dalyvauja: Aplinkos viceministras V. Auglys, Aplinkos ministerijos Aplinkos kokybės departamento Cheminių medžiagų skyriaus viršininkė M. Teriošina, Sveikatos apsaugos ministerijos Valstybinio visuomenės sveikatos centro direktorius E. Mačiūnas, Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos viršininkas R. Lebedys, Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos Informacijos, metodologijos ir analizės skyriaus viršininkė S. Padarauškienė, Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos prie Ūkio ministerijos Informacijos, metodologijos ir analizės skyriaus vyriausioji valstybinė inspektore R. Bartkevičienė		Pirmininkas O. Čiukšys
DARBOTVARKĖ: Dėl pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registro tvarkymo įstaugos		Sekretorius V. Šileika
KALBĖJO: Ūkio viceministras O. Čiukšys informavo apie LRV sekretoriaus A. Šemetos 2001 03 05 pavidimą Nr. 22-2275 išnagrinėti ir įvertinti Ministro Pirmininko patarėjo R. Martinkaus pastabas bei Sveikatos apsaugos ministerijos pasiūlymus (2001 01 24 raštas Nr. 31-08-537), gautus derinant Vyriausybės nutarimo "Dėl pavojingų cheminių medžiagų ir preparatų registro steigimo ir nuostatų patvirtinimo" projekta, ir pasiūle spręsti šį klausimą. Viceministro O. Čiukšio nuomone, pagrindinis Valstybinės ne maisto produktų inspekcijos tikslas - vykdyti rinkos priežiūrą, ginti vartotojų teises. Cheminių medžiagų ir preparatų valdymo, koordinavimo funkcijas turėtų vykdyti didžiausią potencialų, resursus turinti institucija. E. Mačiūnas mano, kad Valstybinei ne maisto produktų inspekcijai pavestas nebūdingos rinkos priežiūros institucijai registro tvarkymo funkcijos. E. Mačiūnas kalbėjo, kad inspekcija negalės įvertinti bei pateikti išvadų dėl naujų cheminių medžiagų rizikos aplinkai ir žmonių sveikatai bei vykdyti kitų jai pavestų funkcijų. Išsyla bendrą veiklą koordinuojančios institucijos - Cheminių medžiagų valdymo tarnybos - būtinybę. M. Teriošinos nuomone, registras - tai cheminių medžiagų ir preparatų valdymo sistemos viena iš sudedamųjų dalių. Sveikatos apsaugos ministerijos vedamas registras - tai tik informacinė duomenų bazė. M. Teriošinos manymu, Lietuvos Respublikos cheminių medžiagų ir preparatų įstatyme yra 8 keistini straipsniai, tačiau įstatymo keitimui darbai Aplinkos ministerijoje nėra planuoti. V. Šileika pažymėjo, kad įstatymo 8 straipsniuose Valstybinė ne maisto produktų inspekcija yra įpareigota dalyvauti cheminių medžiagų ir preparatų valdyme, įvertinti bei pateikti išvadas apie riziką aplinkai ir žmonių sveikatai, rinkti bei kaupti duomenis apie visas chemines		

APKLAUSOS ANKETOS, SKIRTOS LIETUVOS CHEMINĖS PRAMONĖS ĮMONIŲ
ATSTOVAMS, PAVYZDYS

Šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti apie profesionalių cheminių medžiagų rizikos valdytojų kompetenciją REACH reglamento įgyvendinimo kontekste.

Pažymėkite Jums tinkamiausią atsakymą arba parašykite savo nuomonę nurodytoje vietoje.

Apibendrinti tyrimo duomenys bus panaudoti, siekiant įvertinti Lietuvos įmonių pasirengimą įgyvendinant naująją Europos Sąjungos cheminių medžiagų valdymo politiką REACH .

Dėkojame už atsakymus!

1. Darbuotojų skaičius įmonėje, kuriai atstovaujate:

1. 1–9
2. 10–50
3. 50–100
4. 101–250
5. 250 ir daugiau

2. Įmonė chemines medžiagas /preparatus /gaminius (pažymėkite visus tinkamus variantus):

1. gamina
2. importuoja
3. platina
4. naudoja
5. konsultuoja kitas įmones
6. kita _____

3. Įmonėje naudojamų skirtingų cheminių medžiagų skaičius:

1. 1
2. 2–10
3. 11–50
4. 51–100
5. 100 ir daugiau

4. Kiekvienos cheminės medžiagos per metus įmonėje sunaudojama:

1. Mažiau kaip 1 tona
2. 1–10 tonų
3. 10-100 tonų
4. 100–1000 tonų
5. Daugiau kaip 1000 tonų

5. Ar planuojate preliminariai registruoti cheminę (-es) medžiagą (-as)

1. Taip
2. Ne
3. Nežinau

6. Jūsų manymu, ar įmonė, kuriai atstovaujate, yra tinkamai pasiruošusi vykdyti REACH reglamento reikalavimus?

1. Tinkamai pasiruošusi
2. Pasiruošusi nepakankamai, nes trūksta teorinių žinių
3. Nepasiruošusi, nes neturi kompetentingų specialistų
4. Nepasiruošusi, nes neturi tam techninių galimybių
5. Nežinau

7. Ar įsigaliojusio REACH reglamento reikalavimai įtakoja Jūsų įmonės veiklą?

1. Labai įtakoja
2. Įtakoja nežymiai
3. Neįtakoja
4. Įmonė nepajėgi jų įgyvendinti
5. Nežinau

8. Ar domitės Europos cheminių medžiagų agentūros (ECHA) veikla?

1. Taip
2. Ne
3. Domiuosi tik ECHA tinklalapyje pateikiama informacija lietuvių k.
4. Domiuosi visais galimais informacijos šaltiniais

9. Ar esate susipažinę (-usi) su ECHA veikla, struktūra bei funkcijomis?

1. Taip
2. Ne
3. Esu susipažinęs (-usi) nepakankamai
4. Neteko girdėti apie ECHA veiklą

10. Kaip vertinate ECHA veiklą?

1. Gerai
2. Pakankamai gerai
3. Blogai
4. Anksčiau neteko girdėti apie ECHA veiklą

11. Ar reikalingi Jūsų įmonių specialistams papildomi teoriniai mokymai bei praktiniai užsiėmimai apie REACH?

1. Reikalingos teorinės žinios
2. Reikalingi praktiniai registravimo pagrindai
3. Nereikalingi
4. Nežinau

Dėkojame už atsakymus.

Darbo baigimo data: 2008-11-22

Rima Mačiūnienė

rima.maciuniene@gmail.com, rima.maciuniene@nkd.lt